

Riksdagens protokoll

1981/82:99-100

17 mars 1982

INNEHÅLL I DETTA PDF-DOKUMENT

Anf 1	Utrikesministerns utrikesdeklaration ...	3
Anf 2	Oppositionsledaren	11
Anf 3	Gösta Bohman (m)	20
Anf 4	Utrikesministern, replik	28
Anf 5	Oppositionsledaren, replik	29
Anf 6	Lars Werner (vpk), replik	30
Anf 7	Gösta Bohman (m), replik	32
Anf 8	Utrikesministern, replik	33
Anf 9	Oppositionsledaren, replik	35
Anf 10	Lars Werner (vpk), replik	36
Anf 11	Gösta Bohman (m), replik	37

4 § Utrikesdebatt

Talmanen anmälde att utrikesministern *Ola Ullsten* skulle lämna meddelande i utrikespolitiska frågor.

Anf. 1 Utrikesministern *OLA ULLSTEN*:

Herr talman! På några få år har det internationella läget allvarligt försämrats. Det går en isande vind av hot genom världen i dag. Spänningarna ökar, konflikterna blir fler och allvarigare. Människors osäkerhet inför framtiden växer.

Det som mer än annat ger oss anledning till oro är stormakternas nästan fullständiga oförmåga att komma till rätta med sin egen fruktan för varandra.

Med sin stora ekonomiska, politiska och militära makt håller de världens öde i sina händer, men de saknar förmåga att bidra med konstruktiva lösningar på världens problem.

Denna situation är mycket farlig, för dem själva och för oss.

Vad som sker i Polen visar att den politiska ordningen i Östeuropa är

öförenlig med hänsyn till individens rätt till frihet och de östeuropeiska staternas rätt till nationell självständighet. Slagorden om folkets demokrati har blivit en trött och cynisk ritual för ledare som måste skydda sig mot folket med militär och stridsvagnar.

Tragedin i Polen är ytterst en följd av sovjetisk maktpolitik. Undantags-tillståndet föregicks av militära styrkedemonstrationer och politiska påtryckningar från rysk sida. Vilken roll den kommunistiska stormakten spelade just den 13 december är ovisst och egentligen av mindre intresse. Vad som kvarstår är att detta datum markerar ännu en milstolpe i en process som beskriver kommunistsystemets politiska fall.

Nu är Polen tillbaka i förtryckets tröstlösa vardag. På ett av de monument som polackerna reste över demonstrationerna i Gdynia och Gdansk för tolv år sedan står det: "Maktens soldater dödade arbetare." Fler har dödats sedan dess. Tusentals fackföreningsledare och andra regimkritiker har internerats. Generalernas grepp har hårdnat. Deras löften om frihet framstår inte som trovärdiga.

Vi måste ändå, herr talman, fortsätta att kräva att de står vid sina ord. Vi har inte rätt att säga att polackernas längtan efter frihet är fåfång. Vi måste fortsätta att säga det som är en ofrånkomlig sanning, att krigslagar och maktspråk endast kan föra Polen ännu djupare in i politisk söndring och ekonomiskt förfall.

Vi måste också inse att Polens kris är omvärldens. Vad de kommunistiska ledarna talar om som deras interna angelägenheter har fört öst och väst ännu längre in i en återvändsgränd av misstänksamhet och konfrontation. Slaget mot det polska folkets frihet har kommit att drabba alla människors förhoppningar om en tryggare tillvaro.

Både Sovjetunionen och Förenta staterna vet trots allt att de i längden inte kan undvara ett åtminstone begränsat samarbete. De borde båda vara skrämda inför perspektivet av en evig konfrontation i det kalla krigets tecken.

Försöken att undvika detta är vaga, men de finns där. Ingendera sidan ville t. ex. ta ansvaret för att Madridmötet skulle bli slutet på de europeiska samarbets- och säkerhetssträvanden som fick sitt uttryck i Helsingforsmötet 1975.

Likväl lyckades man inte samla sig till några som helst konkreta beslut i Madrid, bara till ännu en förhandlingspaus. Att det trots allt inte blev något definitivt förhandlingsavbrott är den svaga strimma av hopp som lättar upp vår djupa besvikelse över att mötet inte kunde föras till ett framgångsrikt slut.

Det var naturligt och ofrånkomligt att de demokratiska regeringarnas delegater i Madrid starkt kritiserade militärens handlande i Polen. Det hade varit uppseendeväckande, om man vid en konferens om avspänning i Europa hade förbigått händelserna i Polen med tystnad. Östs protester mot att debatten blev så omfattande må vara naturliga, men deras rätt att kräva att andra skulle vara tysta kunde vi inte acceptera.

I det läge som nu har uppstått är det viktigt att de resultat som nåtts vid

Madridmötet ändå inte går förlorade. Det påtvingade förhandlingsavbrottet i Madrid bör därför utnyttjas för kontakter mellan de deltagande staternas regeringar. Sverige kommer att aktivt bidra till fortsatta förhandlingar om det slutdokument från Madridmötet som vi tillsammans med övriga neutrala och alliansfria stater har lagt fram.

Det finns redan en betydande enighet om detta dokument. En av punkterna gäller förslag till en första fas i en europeisk nedrustningskonferens. Sverige har som bekant erbjudit sig att stå som värd för denna.

Jag tror inte att någon av supermakterna avsiktligt planerar att gå i krig med den andra. De är rimligen oförändrat medvetna om de oöverskådliga riskerna med en konfrontationspolitik. Samtidigt vet vi att misstro och felbedömningar kan leda supermakterna in i kriser som de till sist får svårt att kontrollera.

Det är mot denna bakgrund som den pågående kapprustningen är så farlig. Den liknar mer än någonting annat ett slags lämmeltåg mot en självförnitelse. Tankarna bakom kapprustningen är ett nederlag för det mänskliga förnuftet. Ingen uppgift kan vara angelägnare än att stoppa den pågående utvecklingen mot allt fler och alltmer ohyggliga vapen.

Alla rustar, men supermakternas roll är avgörande. Deras andel av rustningarna är den utan jämförelse största. De bär huvudansvaret för att en kursändring kommer till stånd, men de har ännu inte varit beredda att ta det ansvaret.

En tillbakablick på deras försök till nedrustning eller kontrollerade upprustning ger oss en bild av halvhjärtade ansträngningar, misslyckanden och feislagna förhoppningar. Den förlamande misstänksamheten har hindrat dem från framsteg.

Svårigheterna att nå ett avtal om fullständigt stopp för prov med kärnvapen är ett exempel. Det har hittills varit omöjligt att ens få till stånd multilaterala förhandlingar om ett sådant avtal. Utvecklingen i fråga om kemiska vapen är en annan anledning till oro. Trots ett snart 60-årigt förbud mot användningen av kemiska stridsmedel i krig fortsätter, enligt tillförlitliga rapporter, supermakterna nu i ökad utsträckning att tillverka just sådana vapen.

Andra rapporter talar om pågående forskning i syfte att använda den yttre rymden till krigföring.

Det måste vara politiska ledares och alla andra opinionsbildares uppgift att håva tvångsföreställningen att mera vapen ger ökad säkerhet. I kärnvapen åldern visar man inte sin styrka genom att lägga ytterligare megaton till en redan överstor och militärt oanvändbar förstörelseförmåga. Den verkliga styrkan måste visas vid förhandlingsbordet, i modet att övervinna fruktan och inse att det endast är minskande rustningar som leder till ökande säkerhet.

Just nu står vi, herr talman, inför viktiga avgöranden. Supermaktsförhandlingar i centrala vapenfrågor är planerade under 1982. Samtalen i Genève om kärnvapen i Europa har redan inletts. Ett återupptagande av de s. k.

Nyligen lade regeringen fram en proposition om vårt totalförsvars framtida inriktning. Denna är en viktig del i vår utrikespolitik. Jag hoppas att förslaget, när det senare i vår skall behandlas i riksdagen, skall kunna antas i största möjliga enighet mellan de demokratiska partierna. Denna enighet är i sig viktig för styrkan i och tilltron till den svenska neutralitetspolitiken.

Herr talman! I enighet har riksdagen uppdragit åt regeringen att i nära kontakt med våra nordiska grannländer utvärdera förutsättningarna för en nordisk kärnvapenfri zon. En sådan bör ses som ett led i de europeiska nedrustningssträvandena.

Vi har redan haft åtskilliga kontakter i denna fråga med de övriga nordiska ländernas regeringar. Kontakter har också tagits med Sovjetunionens och USA:s regeringar. Det är tyvärr ingen överdrift att säga att intresset hos kärnvapenmakterna för reella åtaganden till förmån för en sådan zon är mycket svagt. Detta är ett av många uttryck för deras bristande förmåga att över huvud taget nå resultat när det gäller kärnvapenedrustning.

Detta får, herr talman, naturligtvis inte minska vårt intresse att driva denna fråga vidare. Inte minst vetenskapen om att det finns fler kärnvapen i Östersjöområdet än som tidigare varit allmänt känt måste öka våra ansträngningar att minska kärnvapenhotet mot svenskt område. Det är i detta sammanhang som arbetet på en kärnvapenfri zon skall ses. Samtidigt måste vi vara på det klara med att förverkligandet av en sådan zon, vars syfte måste vara att konsolidera och förstärka vår säkerhet, inte är någon genväg till nedrustning. Om den kommer till stånd, är den ett resultat av framsteg på nedrustningsområdet.

Herr talman! Inte minst vårt engagemang för nedrustning visar vårt starka behov av internationellt samarbete, inte minst med övriga europeiska länder.

I Madrid arbetar vi mycket nära kontakt med Europas övriga neutrala och alliansfria länder. Med dessa delar vi ansvaret för att stormaktsmotsättningarna inte leder till att de europeiska säkerhets- och samarbetssträvandena avstannar. Vår aktiva roll i det sammanhanget leder till täta förhandlingar med både öst- och västeuropeiska regeringar.

Sverige spelar också en aktiv roll i Europarådet. Detta är en sammanslutning av europeiska regeringar med demokratiskt valda parlament. En viktig uppgift för oss och för Europarådet just nu är att öva påtryckningar på en av Europarådets medlemsstater – Turkiet. Turkiet måste återgå till demokratiskt styre. Bara om så sker kan Turkiet accepteras som medlem i Europarådet.

Inom EFTA och i kontakter med den europeiska gemenskapen EG arbetar vi för att undanröja hindren för ett utvidgat ekonomiskt samarbete i Europa.

Vår beslutsamhet att hävda en oberoende utrikespolitik och vårt omfattande internationella engagemang för att med FN-stadgan som grund hävda de mänskliga rättigheterna och alla staters rätt till integritet är en styrka i detta samarbete.

Herr talman! I supermakternas spel ställs alltför ofta respekten för små

SALT-förhandlingarna har också utlovats. I juni äger FN:s andra extra generalförsamling om nedrustning rum.

Dessa förhandlingar kan inte föras fristående från varandra. Framför allt gäller detta försöken att stoppa upprustningen med kärnvapenladdade medeldistansrobotar i Europa och diskussionen om de strategiska interkontinentalta vapnen. Genève- och SALT-förhandlingarna handlar om olika sidor av samma problem. Om SALT-förhandlingarna inte kommer i gång, riskerar detta att också förlama Genève-samtalen om de Europabaserade kärnvapnen.

Båda parter har samma intresse av att dödsläget på nedrustningsområdet kan brytas. Varken supermakterna eller världen i övrigt har råd att vänta. Att diplomaterna inte förhandlar innebär inte att militären avstår från att rusta. Att invänta ett ideologiskt töväder är inte möjligt. Därför måste nedrustningsarbetet hållas utanför supermakternas motsättningar på andra områden.

Detta är inte bara den svenska och många andra regeringars åsikt. Den förs också fram med allt större kraft av en växande fredsrörelse. Denna representerar en sund vägran hos miljoner människor att passivt acceptera kapprustningens skenbara logik.

Det vi talar om som fredsrörelsen är suddigt som begrepp, och dess sammansättning är växtlande. I väst är fredsrörelsen spontan och fri. I öst tillåts den inte tala något annat språk än det som de politiska myndigheterna har sanktionerat. Vi måste lära oss att lyssna till nyanserna i dessa olika budskap, men vi har ingen anledning att betvivla alla folks avsky inför krig och deras längtan efter fred.

I diskussionen om vår egen säkerhet måste vi utgå från att intresset för vårt närområde har ökat, och därmed också de militära aktiviteterna i detta område. Norden har blivit föremål för en tilltagande uppmärksamhet från båda blockens sida. Ett uttryck för detta var den sovjetiska ubåtens besök i Karlskrona skärgård. Tyvärr, herr talman, har vi anledning att tro att denna mycket allvarliga kränkning av svenskt territorialvatten inte var en engångsföreteelse, även om inkräktaren den här gången blev tagen på bar gärning.

Spaningsverksamheten i hela vårt närområde har tilltagit och lär fortsätta att tillta. Denna utveckling har inte påverkats och bör inte få påverka de val av säkerhetspolitiska mönster som varje nordiskt land gjorde för flera decennier sedan. Detta mönster ligger fast och innebär viktiga begränsningar i supermakternas roll i Norden. Vi utgår från att det ligger i båda stormaktsblockens intresse att den nordiska stabiliteten bevaras.

Det tyngsta ansvaret för världsfreden ligger hos stormakterna. Vi får därför inte glömma vår egen roll. Sverige lämnar sitt bidrag genom att aktivt delta i arbetet för nedrustning och genom att med beslutsamhet hävda vår alliansfria politik, som syftar till neutralitet i händelse av krig. Denna politik måste stödjas av ett för våra förhållanden starkt försvar. Angrepp och kränkningar måste kosta så mycket att det inte blir lönsamt att utnyttja vårt territorium och vårt lufterum.

missnöje har förbisett eller undertryckt. Följderna har blivit katastrofala. Samma slags förhållanden ligger bakom det nu alltmer fruktansvärda våldet också i Guatemala.

Den junta som styr El Salvador har uppenbarligen inte folkets stöd. Den begår dagligen svåra brott mot sina egna medborgare. Att kommunistiska intressen drar nytta av det kaos som i dag råder i El Salvador får inte bli motiv för demokratierna att stödja landets korrumpierade militärjunta.

Också i USA borde man inse att demokratiens sak aldrig gagnas av stöd till odemokratiska krafter.

Ändå tycks, herr talman, Förenta staterna igen vara på väg att begå misstaget att tolka ett inre uppror som orsakat framst av utifrån kommande aggression. Ledd av denna felsyn tillgriper man en politik som endast kan göra El Salvadors problem djupare och lidandet värre.

Vägen till en lösning av konflikten går via förhandlingar mellan parterna. Regimen i El Salvador har hittills avvisat sådana förhandlingar. Förenta staterna bör använda sitt inflytande till att försöka få till stånd en ändring av denna inställning. Endast när våldet upphör och allvarligt menade samtal förs kan den nuvarande utvecklingen ändras.

Den svenska regeringen välkomnar det initiativ som Mexicos president nyligen tagit till medling mellan parterna. De samtal som just nu pågår mellan Mexicos och USA:s utrikesministrar är den första strimman av ljus på mycket länge över det centralamerikanska mörkret. Det är detta slags initiativ som världen behöver. Vapenstöd utifrån – varifrån det än kommer – fördjupar konflikten och bidrar inte till någon lösning.

Detta, herr talman, är en princip som i hög grad gäller också för Sovjets krig i Afghanistan, som nu går in på sitt tredje år. Trots omfattande insatser av militär har den sovjetiska ockupationsmakten inte lyckats slå ned det afghanska motståndet. En supermakts militärmaskin har än en gång kommit till korta gentemot ett u-land där den ingenting hade att skaffa.

Vi har från första dagen starkt fördömt Sovjetunionens aggression mot ett litet land med lång alliansfri tradition. Kraven på att de sovjetiska trupperna måste dras tillbaka har inte förlorat i styrka för att den sovjetiska aggressionen nu pågått under lång tid. Vi får inte glömma Afghanistan. För varje dag med nya offer blir det alltmer angeläget att kräva att Sovjet lämnar Afghanistan.

Omständigheterna skiljer sig åt i fråga om El Salvador och Afghanistan. Men i båda fallen är behovet stort att lämna dem som drabbats av våldet humanitär hjälp. Det är viktigt att vi fortsätter att hjälpa dem som lider i sina egna länder och inte minst dem som tvingats fly till andra länder.

Sydvästasien, herr talman, utgör i dag den kanske farligaste krishärden i vår krisdrabbade värld. Regionen har i allt högre grad kommit att plågas av instabilitet och inre spänningar. Genom sin olja och sitt strategiska läge har den samtidigt hamnat i brännpunkten för supermaktens rivalitet.

På några år har riskerna för storpolitiska förvecklingar i denna del av världen påtagligt skärpts. Revolutionen i Iran, Sovjetunionens invasion av Afghanistan och kriget mellan Iran och Irak har skapat ny oro. På samma

stater åt sidan. Detta gäller inte minst för tredje världens länder. För dessa är det viktiga att finna lösningar på sina egna svåra problem. De är inte intresserade av att ersätta en form av beroende med en annan. De värjer sig med detta mot att tvingas in i ett öst-väst-mönster, som inte tillgodoser deras speciella situation och behov.

På samma gång upplever de med växande bitterhet hur de övergetts av de industrialiserade länderna. Nöden hos de fattiga ökar samtidigt med oviljan hos de rika att uppfylla sina bistånds- och samarbetslöften. De fördjupade ekonomiska problemen i världen bidrar ofrånkomligen till oron och osäkerheten.

Stora förhoppningar har därför knutits till idén om globala förhandlingar för en samlad lösning på u-ländernas ekonomiska kris. Bakom denna tanke ligger insikten om det ömsesidiga beroende som i dagens världsekonomi binder samman fattiga och rika länder. Det är tyvärr, herr talman, karakteristiskt för handlingsförklaringen i allt internationellt samarbete just nu att dessa förhandlingar efter år av förberedelser ännu inte ens har börjat.

Sverige har intensivt arbetat för ett ökat samarbete mellan nord och syd. I det dödläge som nu råder är det av största betydelse att det arbetet förs vidare. Väntan på framsteg vad gäller de globala förhandlingarna får inte hindra oss att bidra till konkreta och praktiska resultat på en rad andra viktiga delområden, som t. ex. när det gäller energi, vidgad handel, ökat miljö-vårdssamarbete, livsmedelsförsörjningen och resursöverföringen till u-länderna i allmänhet.

För Sverige är stöd till FN och internationellt biståndssamarbete sedan länge en central del av vår utrikespolitik. I dag måste vi med oro konstatera att det internationella multilaterala samarbetet befinner sig i en djup kris. Detta beror inte minst på den olyckliga politik som Förenta staterna slagit in på. Den innebär en nedprioritering av det multilaterala arbetet, som bl. a. tar sig uttryck i starkt minskade bidrag till viktiga biståndsorgan, t. ex. inom Världsbanken.

Från sovjetisk sida har man valt att ställa sig nästan helt utanför det internationella biståndssamarbetet.

Det snäva öst-väst-perspektiv som f. n. anläggs i den amerikanska utrikespolitiken måste beklagas. Genom sin nuvarande inriktning riskerar den att förstärka de spänningar i tredje världen som alltmer kommit att bli ett hot mot fred och stabilitet. Det sker genom den okänslighet som nu visas för u-ländernas djupa svårigheter, genom den tveitydiga politik man för gentemot Sydafrika, genom stöd åt diktaturer i Centralamerika och på andra håll.

El Salvador är i dag ett land i skräck. Månad efter månad rapporteras om nya mord, nya försvinnanden, nytt mänskligt elände i inbördeskrigets spår.

Dagens konflikt i El Salvador har uppstått ur långvariga orättvisor, nöd och stagnation. En utbredd fattigdom har konfronterats med en liten privilegierad grupp ekonomiska och politiska intressen. Socialt och politiskt

gång har bitterheten växt mellan parterna i den arabisk-israeliska konflikten. Denna fiendskap framstår alltjämt som Mellanösterns allvarligaste problem. Svårigheterna blir desamma. Hur kan judars och arabers krav på samma territorium förenas, och hur skall dessa folk kunna leva i fred sida vid sida? Detta problem genomsyrar hela regionens liv, präglar dess politiska villkor och håller dess folk i ett slags våldets ständiga gastkravning.

Camp David-avtalet har lett till fred mellan Egypten och Israel. Den sista ockuperade delen av Sinai skall återlämnas till Egypten om drygt en månad. Detta är i sig viktiga och glädjande framsteg.

Men avtalet har inte fört oss närmare en lösning av den palestinska frågan, som är och förblir den utdragna krisens kärna. Förhandlingarna om autonomi på Västbanken och i Gaza ser nu ut att ha kört fast. Utgångspunkterna har varit för skilda, synen på vad som borde uppnås för olika.

Utsikterna till nya framsteg i fredsprocessen ter sig inte ljusa i dag. Den onda cirkeln av hat och ömsesidiga oförrätter fortsätter på ett numera skrämmande välbekant sätt. Den israeliska regeringen provar på ett alltmåra utmanande sätt tålmodet också hos landets vänner.

Libanons tragedi fortsätter. Det spända läget längs gränsen mellan Libanon och Israel inger farhågor. I detta känsliga skede är det viktigt att parterna avstår från varje handling och varje uttalande som kan hota Libanons integritet.

Fred i Mellanöstern, herr talman, är ytterst beroende av en uppgörelse mellan Israel och det palestinska folket. Denna uppgörelse måste naturligtvis uppfattas som rättvis av alla sidor. Oförsonlighet har hittills hindrat varje utveckling i den riktningen. Parterna kan inte vänta sig något stöd för krav som inte också erkänner den andra sidans rätt.

Vi stöder självfallet Israels krav på säkra och erkända gränser, men vi har inte förståelse för landets annekteringar och olagliga bosättningar.

Vi stöder palestiniernas krav på att deras nationella rättigheter måste erkännas, men vi vänder oss mot dem som kräver att detta skall ske på bekostnad av staten Israels existens. Palestinierna måste få rätten att, om de så vill, upprätta en egen stat. Men detta får inte inkräkta på Israels rätt att leva i fred och säkerhet.

Israel och PLO måste erkänna varandra som rättmätiga förhandlingsparter. Ramama för en uppgörelse finns alltjämt, om än ofullständiga, i säkerhetsrådets grundläggande resolutioner 242 och 338.

Herr talman! Även för Iran och Irak är en fredlig uppgörelse enda vägen ur en meningslös och farlig konflikt. Kriget mellan dem har nu i ett och ett halvt år vållat svåra prövningar för båda sidor. Till allt dagligt mänskligt lidande kommer en omfattande materiell förstörelse och andra tunga materiella bördor. Angelägen inre utveckling hindras av de utdragna striderna. Samtidigt ökar riskerna för att också andra länder i området kan komma att dras in.

Behovet av snar fred är stort, men parterna står ännu långt ifrån varandra i konfliktens nyckelfrågor. Den svenska regeringen välkomnar alla seriösa

försök att hjälpa dem att lösa sina motsättningar, och uttalar sitt fortsatta fulla stöd för FN:s representant Olof Palme i hans svåra arbete.

Herr talman! Gentemot Sydafrika har orden för länge sedan slutat räcka till. Lika oberörd av vädjanden som av fördömanden fortsätter rasistregimen är efter år samma skändliga politik. Ingenting som omvärlden sagt eller gjort har hittills kunnat rubba den vita minoritetens förstockelse.

Det inre förtrycket breder ut sig. De som trodde, att apartheidsystemet på något sätt skulle kunna reformera sig självt, har ägnat sig åt illusioner. Knappast ens kosmetiska förändringar har ägt rum i de oeffterätliga förhållanden som råder i landet.

Det sydafrikanska föraktet för andra afrikanska folks och staters rättigheter är också monumentalt. Hela södra Afrika drabbas. På olika sätt söker man störa grannländernas utveckling och kränka deras territoriella integritet. Terrorism och skadegörelse mot dem uppmanas, och eget militärt våld används hänsynslöst. Sydafrikanska trupper besätter fortfarande delar av Angola, efter förra sommarens överfall.

Ockupationen av Namibia fortsätter. FN-planen för Namibias självständighet utsätts för ideliga sydafrikanska förhållningsförsök och sabotage. Förhandlingarna om planen är nu inne på sitt fjärde år, utan att ett genombrott kunnat åstadkommas. Skulden för detta är Sydafrikas. Men ett tungt ansvar åvilar också den västliga kontaktgruppen, som innehar de verkningfulla påtryckningsmedlen mot Sydafrika.

Påtryckningarna mot Sydafrika måste nu göras tillräckligt kännbara för att förmå regeringen där att ta reson. Den vita arrogansen kan uppenbarligen endast brytas genom internationell uppslutning bakom verkningfulla sanktioner. Sverige verkar tillsammans med de övriga nordiska länderna sedan länge i Förenta nationerna för detta mål. Vi förbereder också, tillsammans med dessa länder, en biståndsinsats för ett fritt Namibia.

Förakt för mänskliga rättigheter är orsaken till flertalet av världens många motsättningar och konflikter. Detta förakt har många ansikten. Ständigt möts vi av nya skrämmande rapporter. De kommer från de kommunistiska staternas tvång, från avrättningsvägens Iran, från tortyrens Chile eller Argentina, från massakrernas Centralamerika, apartheidpolitikens Sydafrika, från övergrepp mot mänskliga rättigheter och människans värdighet i stat efter stat.

Kriser kan inte lösas med våld, men användandet av våld ger förr eller senare upphov till kris. När vi vänder oss mot brott mot grundläggande mänskliga värden och principer verkar vi samtidigt för minskade spänningar i världen, och för fred.

Anf. 2 OLOF PALME (s):

Herr talman! Svensk utrikespolitikens främsta uppgift är att värna vårt oberoende och trygga våra nationella intressen.

Erfarenheten av den svenska neutralitetspolitikens hållbarhet under två världskrig har grundmurat förtroendet i det svenska folket för denna linje. Neutraliteten upplevs som en trygghetsfaktor i en orolig värld. Den folkliga

förankringen utgör också i sista hand den starkaste garantin för att neutralitetspolitiken kommer att fullföljas. Den undandröjer spekulationer från omvärlden om en förändring av Sveriges politik.

Det är i fredstid som vi måste lägga grunden för den neutralitetspolitik vi avser att upprätthålla i händelse av krig. Dess viktigaste element är alliansfriheten, som möjliggör att vi inte omedelbart och automatiskt dras in i en konflikt i vår del av världen.

Denna alliansfrihet dömer oss inte till åsiktsneutralitet eller tystnad. Neutrala är vi endast i den meningen, att våra åsikter eller protester uttalas oberoende av vilken makt som vi vänder oss till. Vi menar bestämt, att Sverige skall aktivt delta i den internationella opinionsbildningen mot övergrepp och fredshot.

Samtidigt måste utrikespolitiken ge ett klart uttryck för vår avsikt att verkligen vara neutrala i händelse av krig. En sådan politik måste föras med fasthet och beslutsamhet. Officiella uttalanden från regeringshåll får inte försvara eller förhindra våra möjligheter att stå neutrala. Det får inte råda några missförstånd i omvärlden om vår alliansfrihet, om vår obundenhet av de båda blocken.

När vi byggt upp ett starkt försvar, är det för att demonstrera vår neutralitetsavsikt. Därför bär vi också de i förhållande till vårt invånarantal höga försvarskostnaderna solidariskt. Med vår utrikes- och försvarspolitik söker vi undvika ett säkerhetspolitiskt vakuum mitt i Norden. Därmed bidrar vi också till lugn och stabilitet i vår del av världen.

Nordens fredliga samarbete har en fast förankring hos våra folk. Vi har kunnat upprätthålla en öppen arbetsmarknad, ha omfattande och djupa kulturella, sociala och ekonomiska kontakter. Trots olika säkerhetspolitiska lösningar är Norden ett område med låg militär spänning. Samarbete och stabilitet har varit kännetecknande för vårt område.

För Nordens folk var valet av ny president i Finland en viktig händelse. Valet av president Koivisto bekräftar kontinuiteten i den finska utrikespolitiken, en utrikespolitik som vi respekterar och stödjer och som i hög grad bidrar till den nordiska stabiliteten.

Det är emellertid uppenbart, att lugnet i vår del av världen också påverkas av utvecklingen av relationerna mellan supermakterna. Det är därför viktigt att vi i tider av ökad utrikespolitisk spänning arbetar vidare med de frågor som förenar oss här i Norden. Jag tänker särskilt på den kärnvapenfria zonen. Den sovjetiska ubåtens kränkning av svenskt territorium i höstas understryker vikten av detta arbete.

En nordisk kärnvapenfri zon skall naturligtvis sättas in i sitt europeiska sammanhang. Att bevara kärnvapenfriheten i Norden kan ge ett positivt bidrag till en större nedrustningsdiskussion i Europa.

Låt mig i detta sammanhang tillägga. I går höll president Bresnev ett tal där han sade att Sovjetunionen ensidigt skall stoppa utplaceringen av medeldistansrobotar i Europa och under vissa villkor minska antalet. Jag ser klart positivt på detta förslag. Det är utmärkt om stormakterna kommer med erbjudanden om att minska kapprustningen, som amerikanarna gjort. På

detta sätt kan man inleda en process, som leder till verkliga överenskomelser om ömsesidiga åtgärder. Jag har svårt att förstå de surmulna kommentarer som från en del håll förekommer med anledning av den sovjetiske presidentens förslag.

För att en nordisk kärnvapenfri zon skall kunna formaliseras, måste väsentliga beslut tas inom de två stormaktsblocken. Det förutsätter att Atlantpakten avstår från möjligheten att i krigstid stationera kärnvapen i de nordiska NATO-länderna. Detta måste i sin tur balanseras av reella eftergifter från Sovjetunionens sida. Ett kärnvapenfritt Östersjön, t. ex. i form av en uttunningszon, är i detta sammanhang en viktig del av diskussionen om en nordisk kärnvapenfri zon.

Detta är ett grannliga arbete, som kräver tålmod och omdöme. Och jag är inte säker på att det gagnas av något "maximalistiska" uttalanden av tjänstemän. De må göra sådana uttalanden, men dessa är i varje fall inte representativa för socialdemokratin tänkande på området. En sak är klar: Det ligger helt i Sveriges nationella intresse att en sådan zon kommer till stånd.

Fredsrorelsen är en positiv kraft, som kanalisera de många människornas växande olust och rädsla inför en till synes okontrollerad kapprustning, som likt ett sluttande plan för supermakterna mot en konfrontation och världen mot sin undergång.

I stället för att kritisera och bekämpa denna oro bör vi se medborgarnas engagemang och protester som en sund reaktion mot en osund utveckling. Från socialdemokratisk sida vill vi delta i fredsopinionen och tillföra den vår kraft och vår erfarenhet.

Norden är inte förskonat från den ekonomiska krisens verkningar. Vi har alla drabbats hårt. Men de som för några år sedan siade om att det nordiska samarbetet skulle bli ett offer för den globala krisen, har inte blivit sannspådda. Och här finns mycket att göra inom ekonomisk och industriell politik, inom energiområdet och mycket annat.

Det främsta hotet mot vår välfärd ligger i krisen inom sysselsättningen. I samband med Nordiska rådets session härnäst slog Nordens fackliga samorganisation larm och påtalade att det f. n. finns 650 000 öppet arbetslösa i de nordiska länderna. Om inget görs, kommer denna siffra att kunna stiga till en miljon inom två år, menar NFS.

Mot denna dramatiska bakgrund är det synnerligen angeläget att ta NFS varning och råd på allvar. Den omläggning av den nuvarande ekonomiska politiken som samorganisationen uppmanar till ställer sig svensk socialdemokrati också bakom: en ökning av de produktiva investeringarna i privat och offentlig verksamhet, satsning på bostadsbyggande, bättre kollektivtrafik och ett rationellt energitnyttjande, utnyttjande av ny teknik för att skapa fler arbetstillfällen m. m.

Vår politik för Europa måste syfta till arbete och fred. I Västeuropa fördjupas den ekonomiska krisen stadigt. Arbetslösheten räknas nu i tiotals miljoner och hotar själva grunden i våra välfärdssamhällen. Kampen mot arbetslösheten gäller jobben, men också mycket mera.

När människor drabbas av arbetslöshet, eller känner sig ständigt hotade av denna, riskerar vi att solidariteten och sammanhållningen i nationen går förlorad, att de förenklade lösningsarna och slagordens politik vinner gehör. Man skyller lätt problemen på invandrarna och de s. k. arbetsskygga. Man har inte råd med u-hjälp, och man struntar i andras svårigheter. Armåbgsmentaliteten breder ut sig.

När vi mot detta vill sätta upp en solidarisk arbetsmarknadspolitik, ekonomisk demokrati och fortsatt social omsorg, är det ett försvar också för den politiska demokratin.

Vi har att leva och verka i Europa, och då i synnerhet Västeuropa. Hälften av vår export går till EG-länderna, och vi är själva nummer tre i storleksordning på listan över EG:s handelspartner. Vi är alltså i hög grad beroende av våra förbindelser med Gemenskapen.

Vi kan konstatera att skälen för att inte söka medlemskap i EG har vuxit i styrka sedan frihandelsavtalet slöts. Medlemsländernas utrikespolitiska samarbete har fördjupats och samordnats. De har faktiskt lyckats bättre där än på det ekonomiska planet.

Den svenska neutralitetspolitiken utesluter samarbete som siktar till integration och harmonisering på det utrikespolitiska fältet. Det sätter en gräns för hur långt vi kan gå i att underkasta oss ekonomiska beslut av överstatliga organ och institutioner. Men annars har vi, när det gäller handel och ekonomi, industri och teknik, ett i princip nästan obegränsat utrymme för att delta i ett konstruktivt samarbete med andra länder. Det är ett utrymme som varje svensk regering målmedvetet bör utnyttja till stöd för svensk industri och svenska exportintressen.

Vårt frihandelsavtal med EG har fungerat bra, bättre än vi kanske hade räknat med. Det hindrar inte att man hade kunnat önska ett effektivare försvar på en eller annan punkt av svenska intressen än vad vi sett de senaste åren.

Jag tänker då bl. a. på det mycket utsatta läge som vår tekoindustri befinner sig i. Några EG-länder tillhör ju de länder som dominerar exporten av tekovaror till Sverige. Jag påpekade i november i fjol, att det är hög tid att vi inleder ordentliga överläggningar med EG-kommissionen i syfte att skapa ökad förståelse för Sveriges unika situation på tekoområdet och för de speciella stödåtgärder för att främja en strukturanpassning som vi är tvungna att vidta. Jag kan naturligtvis inte garantera några framgångar vid sådana överläggningar, men jag betraktar det som en ganska uppseendeväckande underlåtenhetssynd att det ännu inte förekommit ordentliga överläggningar mellan den svenska regeringen och kommissionen i tekofrågan.

Sverige bör tillvarata alla möjligheter som finns att, med bevarad neutralitetspolitik, utvidga och fördjupa kontakterna och samarbetet med EG och dess medlemsländer.

Europa är givetvis inte bara Västeuropa. Vi har under det senaste året påminns om hur delningen av vår kontinent lämnat djupa spår i människornas vardag, men också hur den fortsätter att vara levande i den politiska

debatten. Som socialdemokrater vill vi se en utveckling mot mer demokrati och ökad social rättvisa i alla delar av Europa.

Det är emellertid bara genom en politik inriktad på avspänning och samarbete mellan öst och väst som vi kan skapa ett ökat informationsflöde samt bättre ekonomiska, kulturella och politiska kontakter. Vi bör fortsätta och fullfölja avspänningspolitiken.

Som européer kan vi aldrig godta en varaktig uppdelning av vår kontinent. Det som förenar oss utgör ett historiskt och kulturellt arv. Europa är inte, får inte vara, bara Paris, Bryssel och Bonn utan också Prag, Warszawa och Berlin. Den stora utmaningen för alla européer under resten av detta århundrade blir att göra förändringens vind möjlig i hela Europa och att utnyttja denna för att främja samarbetet på vår kontinent.

Herr talman! I helgen arrangerade den svenska arbetarrörelsen en internationell hearing till stöd för mänskliga rättigheter och fackliga friheter i världen. Vi ville med vårt initiativ motverka likgiltighet och glömska inför de många brotten mot grundläggande mänskliga rättigheter, oavsett var dessa sker i världen, och bringa förtryckta och förföljda vårt stöd, vår solidaritet.

I två dagar skärskådade vi utvecklingen i fyra länder. Vårt urval innebar självfallet inte att vi står likgiltiga inför andra konflikter, andra folks lidanden och kamp för sin frihet.

Vår solidaritet gäller i lika hög grad de sydafrikanska och namibiska folks kamp mot ett förhatligt förtryckarsystem. Det gäller de grannländer till Sydafrika, Angola och Moçambique, som utsätts för apartheidregimens provokationer och terror.

Vår oro gäller också krisithården i Mellanöstern och den tragedi som bottnar i att två folk, det israeliska och det palestinska, kryter sin historia och sina framtidsdrömmar till samma territorium. Den israeliska regeringen har på ett allvarligt sätt bidragit till att öka spänningen genom sin folkrättsstridiga annektering av Golanhöjderna.

Vi berörs djupt av den tragedi som följer i de indokinesiska krigens spår, med dess väldiga flyktingströmmar i hela Sydostasien.

Vi har starka band till folkens frihetskamp i Latinamerika, denna kontinent där militärdiktaturer är den förhärskande styresformen, där inhemska förtryckare och utländska intressen profiterar på människors misär.

Men de fyra länderna fick stå som symbol för den svenska arbetarrörelsens klassiska motto: "Alla folks frihet, hela världens fred."

Från Afghanistan och El Salvador, från Polen och Turkiet, kom djupt skakande vittnesmål om okkupation och terror, om diktaturens oförsonliga kamp mot fria fackföreningar och självständiga folkrörelser.

Kraven på social rättvisa, på mänsklig värdighet och nationellt oberoende ställs med samma styrka och övertygelse i öst som i väst, i nord som i syd. Förtrycket må ta olika skepnad och form. Det bringar sina offer samma mänskliga lidande, samma ofrihet. En brinnande by är en brinnande by oavsett om den ligger i Afghanistan eller El Salvador. Och en fångslad

fackföreningsledare förblir en fängslad fackföreningsledare, oavsett om han eller hon sitter i internering i generalernas Polen eller i generalernas Turkiet.

Vår hearing blev också en protest mot stormaktsövergrepp och den dubbelmoral som ofta kännetecknar världspolitiken.

Den ena supermakten stödjer det polska folkets självbestämmanderätt och den fria polska fackföreningsrörelsens kamp. Detta är lovligt. Samma stormakt bidrar emellertid till den regim som förtrycker arbetarnas och böndernas frihet i El Salvador. USA:s regering tycker sig bakom frihetskampen i Centralamerika skönja Sovjetunionen, kommunismen och Cuba. Det är ett sätt att fly undan sanningen att folket förkastat en kapitalism stödd av militärjuntan.

Den andra supermakten stödjer det salvadoranska folkets rätt till självbestämmande, dess kamp mot förtrycket. Det är lovligt. Men den förmenar samtidigt det polska folket och den polska arbetarklassen rätten att självständigt forma sin framtid. Sovjetunionens regering tycker sig bakom frihetskampen i Polen skönja USA och kapitalismen. Det är ett sätt att fly undan sanningen att det polska folket förkastat det leninistiska systemet. Socialdemokratien upplever det som en tillgång och styrka att entydigt kunna rikta sin kritik mot stormaktsövergrepp och förtryck av friheten varhelst dessa äger rum.

Så här kan man sammanfatta vår syn på de fyra viktiga konfliktområden som jag just nämnt:

För över två år sedan marscherade de sovjetiska trupperna in i Afghanistan. Vi fördömde med skärpa denna inmarsch. Det finns ingen anledning att frångå denna uppfattning, och skälen är följande.

Den var en brutal aggression, ett flagrant brott mot varje nations rätt till självbestämmande, ett brott mot folkrätten som aldrig går att rättfärdiga. Ett folks befrielse måste vara dess eget verk.

Den bidrog till att trappa upp spänningarna i världen, mellan öst och väst men också mellan nord och syd. Interventionen blev därmed ett slag mot ansträngningarna att bekämpa kapprustningen, svälten och kolonialismen i redan bräckliga regioner.

Den gav den andra supermakten anledning att öka sina rustningar och sin militära närvaro i områden där USA inte tidigare haft militära baser.

Slutligen utgjorde den ett hårt slag mot den alliansfria rörelsen, där Afghanistan var medlem. Den alliansfria rörelsen har haft en viktig roll att spela i världspolitiken i sökandet efter fred, nedrustning och en rättvisare global fördelning.

Dessa skäl kvarstår i dag med oförändrad styrka. Det är vår övertygelse att en fortsatt sovjetisk militär närvaro i Afghanistan förblir ett hot mot internationell fred och avspänning. Det är vår förhoppning att man skall kunna finna vägar att upphöra med denna militära inblandning.

Den 12 september 1980 fick Väst Europa på nytt en militärdiktatur i sin krets, nämligen Turkiet. När Europas folk äntligen blivit av med Franco, Salazar, Caetano, Pattakos och Papadopoulos, trodde vi att ett nytt blad

hade vänts i vår kontinents historia. Men vi fick åter uppleva ett militärt maktövertagande, nu som förr, i det uttalade syftet att "göra slut på terrorism och kaos" och att förbereda vägen till "en verklig demokrati". Av allt detta tal blev det en renodlad diktatur med tortyr, tiotusentals politiska och fackliga fångar, skenrättegångar och dödsstraff.

Vi bevitnar i Turkiet en hänsynslös antifacklig och antifolkelig ekonomisk politik, som försämrar de många människornas villkor till förmån för de få och rika. Det är närmast fråga om en ny typ av militärkapitalism.

Ett av våra broderpartier inom Socialistinternationalen, det republikanska folkpartiet, har liksom andra partier upplösts av militärregimen. Dess ordförande, Bülent Ecevit, har kastats i fängelse för sin kritik av tortyren och bristen på demokrati. Nu när Ecevit frisläpps, hotas han på nytt av nya åtal och straff. De senaste dagarna har nya razzior inletts av denna knektregim mot vårt socialdemokratiska broderparti.

Samtidigt som en växande opinion i Väst Europa fördömer förtrycket i Turkiet, har Förenta staterna trappat upp sitt ekonomiska, politiska och militära stöd. Man fördömer generalerna i Warszawa men prisar deras kolleger i Ankara. Det är hyckleri.

Vi skall minnas våra turkiska vänners ord: Ställ inte lägre krav på den turkiska demokratin än på er egen! Turkiet får inte betraktas som en i bästa fall andra klassens demokrati. Det viktigaste av allt är demokratin innehåll. Det måste innebära fackliga och mänskliga friheter i Turkiet.

Den 13 december 1981, i en tidig morgontimme, ändrades en löftesrik period i Polens nutidshistoria. Någon har sagt att Solidaritetens Polen försvann som i ett svart hål. En regim som inte kunde ge mat åt sin befolkning, som inte kunde skaffa reservdelar till sin industri, kunde likväl med våld befästa makten över ett helt land.

I dag, exakt tre månader efter militärkuppen, har inga som helst problem lösts eller ens förminskats av den polska militärkommunismen. Ekonomin fortsätter att gå bakåt, och folks materiella villkor försämrats ständigt. Våldiga prishöjningar har genomförts.

Förtrycket fortsätter. 5 000 av Solidaritetens medlemmar uppges alltjämt sitta internerade. Ett stort antal människor har arresterats och dömts till fängelse för påstådda brott mot undantagsställandets lagar. En del har dömts till hårda straff för små förseelser. Tiotusentals människor har avskedats från sina arbeten under den gångna tremånadersperioden eller flyttats till andra arbeten.

Det finns inga tecken på en vilja till dialog med Solidaritet, som utan tvekan representerar en bred folkelig opinion och utan vars deltagande i beslutsprocessen ingen varaktig och konstruktiv lösning kan finnas.

Vi upprepar den svenska arbetarrörelsens och den internationella socialdemokratin krav:

Frige alla fängslade och internerade fackliga och politiska fångar, låt Solidaritet fritt få utöva sin fackliga aktivitet i enlighet med den av Polen undertecknade ILO-konventionen och upphäv förtrycket och krigslagarna!

Folkdemokraterna i Östeuropa upprättades en gång i hägnet av den sovjetiska ockupationsmakten. Oavsett de sovjetiska motiven för att skaffa sig en buffert av säkerhet, hade dessa regimer inte något folkligt stöd. I den mån en folklig legitimitet fanns, gick den snabbt förlorad. Dessa länder har sedan dess lidit av ekonomiska problem, politisk ofrihet och en stel byråkrati. Med jämna mellanrum har för hela Europa och för världsläget allvariga politiska kriser brutit ut i Östberlin, Ungern och Tjeckoslovakien samt nu i Polen.

Vi önskade intensivt att det polska folket skulle få genomföra sina reformer på fredlig väg och utan inblandning utifrån. Den drömmen har för tillfället krossats.

Men var kommer nästa kris – och när? För utvecklingen i Östeuropa står ju inte stilla. Det går inte att frysa den sociala och politiska utvecklingen. Förändringens krafter går inte att hejda, de tränger sig obönhörligen fram. Östeuropa måste – utan att därmed kränka sovjetiska legitima säkerhetsintressen – finna en form för en fortlöpande förändring i stället för dessa eruptioner som bryter ut vart tionde år.

Det svenska folket har visat en storartad solidaritet med Polens folk i denna tunga tid, ett materiellt stöd men också en inlevelse i de demokratiska idéer om en framtid i denna frihet som Solidaritet gav uttryck för. Vår solidaritet kommer inte att upphöra. Polen ligger oss nära.

I El Salvador dödades i fjol mer än 15 000 civila. En sådan siffra ger dock bara en del av verkligheten. Vad det är fråga om är att El Salvadors militära och ekonomiska elit systematiskt försöker utrota politiska ledare, fackliga medlemmar, präster, journalister och bönder.

Fria och hederliga val är självfallet ett vitalt element i demokratin. Vi stödjer val i El Salvador och på andra håll i världen. Men valen och de förhållanden under vilka de äger rum måste ha trovärdighet och integritet. I El Salvador finns inte sådana förutsättningar, lika litet som de fanns i Guatemala häromveckan. Tvärtom skadar sådana skenval i själva verket idén om fria val och demokrati.

Trots all ideologisk och geopolitisk retorik, finns det i dag en klart definierad och senös väg ut ur krisen. Oppositionen i El Salvador har länge förespråkat förhandlingar och presenterat förslag i den riktningen, FSLN i Nicaragua har lagt fram fem punkter som skulle kunna minska spänningen i området. Nu senast har Mexicos president tagit initiativ till en fredsplan för hela området.

Vi stödjer helhjärtat Lopez Portillos förslag. Jag beklagar att inte utrikesministern kunde uttrycka sig litet klarare. Han välkomnade förslaget, och det är bra, men jag tycker att man skall gå ett steg till i det här läget och helhjärtat stödja den mexikanske presidentens fredsplan.

Den mexikanske presidenten motiverade sitt lands insats med att Centralamerika står inför en katastrof om inget görs, att detta kanske är den sista chansen före en stor urladdning. Han varnade USA för en intervention och förklarade sig villig att satsa sitt ämbetes och sitt lands auktoritet på att

fredsplanens olika delar, när det gäller uppfyllandet från Latinamerikas sida, skulle garanteras av Mexico.

Denna plan har fått stöd av Nicaraguas regering, av FDR/FMLN i El Salvador, av oppositionen i Nicaragua, av Socialistiska Internationalen, av COPPAL, som är en bred samling av latinamerikanska demokratiska partier, av Cuba, av en stor opinion i USA, däribland 106 kongressmän.

Frukta inte förhandlingar, sade en gång en amerikansk president. Krig kan aldrig medföra en varaktig lösning på El Salvadors problem. Ge i stället freden en chans.

Önskan till frihet och fred är universell.

Förutsättningen för en fredlig värld finns att söka i den enskilda människans villkor, i värdet av hennes politiska, sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter. Detta perspektiv måste man ständigt hålla levande. Och det är ingen dålig utgångspunkt för ett lands utrikespolitik.

Herr talman! Eftersom det återstår några minuter för mig kanske jag kan tillåtas att gå över till ett ämne som ligger mitt hjärta nära, nämligen nedrustningen.

Trettiosex år efter Hiroshima och Nagasaki talar man nu om möjligheten att föra och kanske också vinna ett s. k. begränsat kärnvapenkrig. Man inser att ett fullt krig mellan supermakterna, med användande av alla de kärnvapen som står till buds, helt enkelt skulle sluta i förintelse för båda parter och därmed alltså inte tjäna något syfte. Men kanske en snabb attack, med ett par eller några dussin vapen, begränsad i tid och rum, skulle vara möjlig att sätta in under vissa villkor och ge den egna sidan övertag i en konflikt. Så går i alla fall resonemangen. Här om finns tre ting att säga.

För det första: Jag är fullkomligt övertygad om att det inte är möjligt att begränsa ett kärnvapenkrig mellan supermakterna. Här de börjar sända kärnvapen mot varandra, kommer det att vara mycket svårt att sätta stopp med detsamma. De scenarion som man arbetar med handlar visserligen om ett mycket exakt utnyttjande av ett fåtal vapen, vid precisa tillfällen mot precisa mål. Men när den situation uppstår då detta kunde bli aktuellt, är det ytterst tvivelaktigt om alla beslut blir så exakta och så precisa som det förutsätts. Man talar ibland om "the fog of war" – krigsdimman – det kaos som råder i olika ledningsorgan när ett krig brutit ut. Var och en som har någon förtrogenhet med hur regeringsarbete fungerar och hur beslut fattas i krisituationer förstår att när kommunikationskanalerna är blockerade, när många av dem som skulle ha varit med och fattat besluten kanske själva redan dödas eller skadats, när marginalerna handlar om sekunder snarare än timmar – då är utrymmet för rationella och väl övervägda beslut mycket litet.

Det närmaste vi varit ett kärnvapenkrig är förmodligen Cubakrisen på hösten 1962. Då höll hela världen andan under några dagar, när budskap växades mellan supermakterna som skulle avgöra om världsfreden skulle bestå eller ej. Också då var marginalerna knappa. Ändå kom missilerna med båt den gången. Nästa gång kommer de med över ljudsfart genom luften. Och ledarna i Moskva och i Washington kommer att ha avsevärt kortare tid på sig

för att bestämma vad som skall ske med världen. Dess värre talar väl inte detta till förmån för en begränsning av krigföringen.

För det andra: Det ligger på något sätt i krigets natur att vardera sidan anstränger sig till det yttersta för att nå sina syften, att man inte stannar på halva vägen i sin strävan att nå målet. Krigsfilosofen Karl von Clausewitz har sagt att "krig är en våldshandling pressad till sin yttersta gräns, när en sida dikterar handlandet för den andra uppstår en slags reciprocitet som logiskt sett måste föras till sin gräns".

För det tredje: Man kan fråga sig om det egentligen är någon mening med att tala om att "vinna" ett krig, där fem eller tio eller kanske femtio kärnvapen kommer till användning. Bomben över Hiroshima hade mindre än en miljondel av den sprängkraft som finns presenterad hos dagens kärnvapen. Med det språkbruk vi nu använder skulle Hiroshimabomben kallas för ett litet, taktiskt kärnvapen. Och man vet vilken förstörelse som denna enda bomb kunde åstadkomma. Att den skulle vara "begränsad" är helt enkelt inte riktigt. Den ledde till att samhället Hiroshima helt enkelt upphörde att existera. Och vad tjänar det till att vinna eller erövra något som har upphört att finnas till?

Journalisten Jonathan Scheil har nyligen gjort en genomgång av studier som publicerats under senare år rörande effekterna av ett kärnvapenkrig, på människor och våra samhällen liksom på växtlighet och djur. Det är skrämmande läsning. En av sammanfattningarna av ett möjligt framtidsperspektiv lyder: "Ett samhälle av gräs och insekter." Det är vad som kan bli kvar här på jorden när kärnvapnen har skördat alla sina offer – gräs och några insektsarter. Allt annat levande är dött.

Det är mot detta framtidsperspektiv som kampen för fred och mot kärnvapenhotet framstår som vår tids viktigaste fråga.

Anf. 3 GÖSTA BOHMAN (m):

Herr talman! Det internationella läget har under senare år försämrats; det har båda de föregående talarna kraftigt strukit under. Spänningarna har ökat, och de militära rustningarna har trappats upp. Respekten för de mänskliga rättigheterna har minskat. Samtidigt har de ekonomiska problemen inom och mellan olika stater och regioner ökat.

Det är mot den bakgrunden som vi skall utforma vår svenska utrikespolitik, och det är mot den bakgrunden som dagens debatt förs. Ju mer det internationella läget kompliceras, desto större blir kraven på vår utrikespolitik och vår säkerhetspolitik. Och kraven skärps än mera då utvecklingstendenserna i vår omedelbara närhet ökar de båda supermakternas intresse för och bevakning av vad som sker här uppe i Norden.

De stora tidningarnas utrikessidor och massmedia i övrigt redovisar dagligen den globala problematiken: konflikterna i Sydostasien, Sovjetunionens hänsynslösa ockupationskrig i Afghanistan, det till synes hopplösa kriget mellan Iran och Irak, motsättningarna i Mellersta östern, kring Libanon, Västbanken och den palestinska frågan, konfrontationerna i södra Afrika och den just nu brännande utvecklingen i det karibiska och

centralamerikanska området. – Allt detta angår oss och bidrar till att forma vår syn på världsbilden.

Det är självfallet ingalunda något uttryck för en nedvärdering av dessa konflikthärdar när jag ansett mig böra i detta anförande främst inrikta mig på det som svensk utrikespolitik närmast ställs inför när spänningen mellan de båda supermakterna ökar. Jag syftar på den dramatiska europeiska utvecklingen och – mera direkt – på skeendets inverkan på vårt förhållande till länderna i vårt omedelbara grannskap.

I början av 1970-talet såg vi alla optimistiskt fram emot de avspännings-tendenser som då gjorde sig gällande. Sedan mitten av 1970-talet har emellertid trenden förändrats. Vi har stegvis förts in i ett klimat alltmer präglad av misstro mellan Förenta staterna och Sovjetunionen, av hårda retoriska motsättningar och betydande militära satsningar.

Omsvängningen i den amerikanska utrikes- och försvarspolitikens ägde rum mot slutet av 1970-talet. Den har ytterligare skärpts under Reagan-administrationen. Den hade sin grund i en djup besvikelse över Sovjetunionens handlande under de år då så stora förhoppningar ställdes på att den fortgående avspänningen skulle leda till resultat.

Det sovjetiska handlandet i samband med Yom Kippur-kriget 1973 utgjorde ett första steg i trendförändringen. Den fullföljdes genom Sovjets massiva stöd av den kubanska interventionen i Angola två år senare och av dess insatser i konflikten mellan Eritopien och Somalia. Vad som då skedde tydde på att sovjetisk politik medvetet ville utnyttja motsättningar och kriser i olika delar av världen för att bygga upp sina styrkepositioner. Och Förenta staternas farhågor förstärktes genom den fortgående upprustning som pågätt i Sovjet alltsedan mitten av 1960-talet och som under 1970-talet resulterade i att Förenta staterna fann sin tidigare överlägsenhet på vissa militära områden allvarligt hotad. Den sovjetiska invasionen i Afghanistan julen 1979 satte definitivt punkt för den amerikanska politik som byggd på att båda supermakterna skulle visa återhållsamhet då det gällde uppträdandet i känsliga områden runt om i världen.

Förenta staterna reagerade väsentligt hårdare än de västeuropeiska nationerna inför 1970-talets sovjetiska politik. Förenta staterna betraktade med särskild oro Sovjets framstötter i olika världsdelar och den maktförskjutning som i samband därmed ägt rum. Speciell vikt lades vid den pågående förändringen av den strategiska kärnvapenbalansen.

Västeuropa var av naturliga skäl mera inriktad på de positiva inslagen i form av konkreta landvinningar då det gällde exempelvis de inomtyska förhållandena. Härvidlag hade avspänningspolitiken medfört betydande resultat. Det geografiska läget mellan de två supermakterna och känslan av att fungera som ett slags buffertzon dem emellan påverkade också det europeiska betraktelsesättet. Olikheterna i reaktion då det gällde Sovjets invasion i Afghanistan var det första av flera tecken på att skiljaktiga bedömningar av 1970-talets erfarenheter lett till spänningar inom västalliansen, spänningar som i dag är än mer påtagliga.

Helsingforsavtalet 1975 var en utomordentligt betydelsefull landvinning

för avspänningspolitikens företrädare i Europa. Dokumentet var visserligen en kompromiss, som förenade delvis direkt motstridiga strävanden från de bägge maktsblockens sida. Sovjetunionen hade inriktat sig på att få den hegemoni över Öst- och Centraleuropa godkänd som skapats efter andra världskrigets slut. De västliga nationerna – och i detta sammanhang räknar jag självfallet vårt land dit – såg i avtalets artiklar inledningen till en process av fredlig förändring samt kulturell och ekonomisk integration med Öst- och Centraleuropa.

Det är vanskligt att bedöma hur mycket Helsingforsavtalet betytt för de senaste sex årens utveckling i Östeuropa. Men det är obestridligt att avtalet tjänat som en inspirationskälla för dem som strävat efter att luckra upp de dogmatiska strukturerna som hållit halva Europa i sitt grepp. Bestämmelserna om informationsfrihet och rörlighet samt om medborgerliga fri- och rättigheter har gjort dessa frågor till legitima föremål i samhällsdebatten. Det har inte, som tidigare, kunnat göras gällande att sådana diskussioner vore att betrakta som en inblandning i andra nationers inre angelägenheter. Möjligheterna för enskilda och organisationer i olika länder att ta till orda mot förtryck och ofrihet har vidgats. Ett djupare engagemang för mänskliga frihetssträvanden har kunnat komma till uttryck. Och förhoppningarna har växt sig så starka att man nu åtminstone *börjat* röja en väg för ökad förståelse och insatt att fredlig samvaro ytterst måste byggas på förståelse och respekt för människor över de nationella gränserna.

Men många av dessa förhoppningar har nu grusats som en följd av händelseutvecklingen i Polen. Vad som där skedde under tiden från augusti 1980 till december 1981 är på ett sätt det mest dramatiska som vi bevitnat inom den sovjetiska makt sfären. En frigörelseprocess som växte fram steg för steg nedifrån och inifrån – helt vid sidan av det statsbärande kommunistiska partiet. Den kastade den största och en av de allra viktigaste av de av Sovjet dominerade nationerna i Europa in i en utvecklingscirkel som kunde ha förändrat – och fortfarande kan ändra – Efterkrigs Europas politiska struktur. Undantagstillståndet på Lucia dagen 1981 blev till sist det enda tillgängliga alternativet till en öppen sovjetisk militär inmarsch för dem som såg sig tvingade att bryta en utveckling som höll på att leda till ett Polen med en fri och oberoende fackföreningsrörelse, en friare press och ett rikare politiskt liv.

Vad som kommer efter det som nu skett vet vi inte. Vad vi måste ha fullt klart för oss är emellertid att den polska tragedin bara är den senaste akten i en fortsatt och vidare gående europeisk större tragedi. Hur den utvecklas kommer att bli i hög grad bestämmande också för vår egen utrikes- och säkerhetspolitiska framtid.

Under de senaste åren har debatten om det sovjetkommunistiska systemet och det sovjetiska imperiets framtid blivit alltmer omfattande. Motsättningar i diskussionerna har ibland givit ett nästan paradoxalt intryck. Åtskilliga har i ett längre perspektiv sett Sovjetunionen som en sonderfallande och nästintill döende statsbildning. Företrädare för en motsatt åskådning har haft en mera nyanserad framtidsbild och rekommenderat en

återhållsam och mjuk politik. Några har sett Sovjetunionen som i första hand en kommunistisk stat, främst inriktad på ideologiska och revolutionära aspirationer. Andra har betraktat farorna i den sovjetiska maktutvecklingen som ett uttryck inte bara för säkerhetssträvanden efter två världskrigs erfarenheter utan också – och främst – för sekelgamla storryska strävanden efter utvidgade egna makt- och kontrollmöjligheter.

Att Sovjetunionen är en kommuniststat är obestridligt. Eller, för att använda dess eget språk, en socialiststat. Ideologin är marxismens och den leninismens som i sina grundläggande drag är en logisk vidareutveckling av marxismen. Sovjetunionen är själva kärnan i och den dominerande häskaren över ett valde som inte bara omfattar övriga socialistiska länder, från Vietnam och Cuba till Polen, Mongoliet och Östtyskland, utan också de kommunistiska partier runt om i världen som är mer eller mindre uttryckligt lojala gentemot Sovjetdoktrinen.

Det är inte möjligt att bortse från dessa grundläggande marxistiska, leninistiska och socialistiska element i utvecklingen av den sovjetiska politiken – icke minst därför att det är just här som vi har att söka roten till den djupgående kris som det sovjetiska imperiet nu förefaller att vara på väg in i. Det är – för det första – den planstyrda socialistiska ekonomins monumentala oförmåga att konkurrera med västvärldens fria marknadsekonomin som ligger bakom den ekonomiska kris som nu skakar den socialistiska delen av Europa och som under kommande år än tydligare kommer att prägla den sovjetiska utvecklingen.

Det är för det andra den kommunistiska ideologins oförmåga att ge människor och nationer den frihet och det oberoende som människor alltid strävar efter som är en orsak till den kommunistiska ideologins kris. Vi ser ju också här i Sverige en del mer eller mindre pikanta uttryck för detta.

Och slutligen är det i det ekonomiskt problemfyllda och ideologiskt söndervittrade Sovjetunionens oförmåga att vinna inflytande och styrka med andra medel än militär maktutövning och militärt hot – direkt eller indirekt – som vi kan konstatera risker för nya konfrontationer och kriser och kanske t. o. m. krig.

Jag är personligen intensivt övertygad om att kommunismen en gång i framtiden kommer att framstå som ett tragiskt vilsegående i den mänskliga civilisationens utveckling. Men den dagen – när den kommer – är ännu långt avlägsen. Dagens generation kommer att få leva och forma sin politik i en värld där kommunismen och de socialistiska staternas alltmör djupgående och konfliktskapande svårigheter kommer att utgöra ett av de allra största problemen.

Den kände europeiske, polskfödde filosofen Leszek Kolakowski skrev helt nyligen att kommunismen helt säkert var att betrakta som en hygglig idé, om det inte förhöll sig så att det fanns människor. Kommunismen och socialismen i Polen skulle säkert vara mycket bra, menade han, om det inte fanns några polacker. Men nu finns det människor. Nu finns det polacker. Och det finns därutöver tjecker, slovakar, ungrare, litauer, letter, ester, armenier, ukrainare och även ryssar, vilkas medborgerliga och nationella

strävanden i det längre perspektivet är och förblir helt oförenliga med den grundsyn på vilken det socialistiska Sovjetväldet bygger.

Just här, menar jag, ligger de allra största riskerna för stabilitet och fred i vårt Europa. Nya försök att dämpa upp och stoppa de förändringar som människorna även i Östeuropa strävar efter kan till sist leda till en explosiv utveckling, som inte kommer att kunna kontrolleras ens genom undantags-tillstånd, militära eller öppen invasion. Utvecklingen kan då snabbt leda in i ett läge där desperationen kommer att avgöra den regerande maktelitens reaktioner. Då är även vår fred hotad.

Det är främst från sådana här aspekter som avspänningspolitiken i Europa skall bedömas. Och det är främst mot denna bakgrund som den är riktig, viktig och nödvändig. Det är bara den avspänning som skapar möjligheter till en gradvis fredlig förändring av de i längden ohållbara förhållandena i Östeuropa, som ger möjligheter att hindra den explosion som annars kan komma.

Just därför får avspänning aldrig innebära kapitulation eller likgiltighet. 1930-talets lärdomar får inte falla i glömska – det årtionde då begreppet "fred i vår tid" blev viktigare än fredens faktiska förutsättningar. Avspänningen måste bygga på ett europeiskt engagemang, inriktat på stegvisa åtgärder efter mera av fred, mera av frihet och öppenhet samt mera av stabilitet. Det blir en felaktig och falsk avspänning, om den får bli en förevändning eller ursäkt för att släta över övergrepp och våld eller att tolerera åtgärder som är oförenliga med grundläggande strävanden efter mänskliga fri- och rättigheter och nationellt oberoende, om önsketänkande får styra förnuftet.

När den svenska regeringen hårt och bestämt reagerade mot undantags-tillsåndet och förtrycket i Polen, var detta en riktig och nödvändig reaktion. Dagens regeringsdeklaration fullföljer med motiverad skärpa sitt fördoman-de av den polska utvecklingen. En överslätande attityd skulle ha stått i strid med våra långsiktiga avspännings- och fredssträvanden.

Hela det svenska folket har engagerat sig i djup medkänsla för det polska folket. Vi betraktar skeendet som en internationell, stor tragedi.

Vi måste därför fortsätta att följa utvecklingen och inte förtrottas i våra försök att bilda oss en uppfattning om vad som sker och att efter måttet av förmåga och inom de gränser som svensk utrikespolitik medger påverka skeendet. Generalerna och kommunistledningen i Warszawa skulle inget hellre se än att vår uppmärksamhet mattades av och att vårt intresse försköts bort från Polen och det polska folket till andra konfliktthärdar och att terror och våld på andra håll i världen fick tjäna som en förevändning för en mera relativtisk syn på det som sker så nära oss på andra sidan Östersjön. Där fortsätter interneringarna, och de arresterades antal växer. Regimen tycks förbereda landsförsvarning av kanske tusentals människor, som med sin frihetskänsla inte går att anpassa till ett återupprättat dogmatiskt Polen. Undantagstillståndet består. Blott marginella lättnader har genomförts. I tiotusental avkrävs människor lojalitetsförklaringar för en politik som i grund och botten bara de styrande i Kremli kan känna lojalitet för. Långtgående utrensningar äger rum i hela det polska samhället. Efter några

månader av fri och öppen debatt håller det polska kommunistpartiet på att byggas upp på nytt kring en dogmatisk kärna, fast beslutet att inte möjliggöra en återvändo till något som liknar den polska sommaren.

Herr talman! Det är lätt att känna oro och misströstan inför den europeiska situationen. Ett splittrat Europa, dominerat och hotat, i skuggan av en supermakt med vitgående maktsträvanden och också möjligheter. Ett Europa som därmed också är försatt i ett annorlunda beroendeförhållande till en annan supermakt och till dennas åtgärder och avsikter. Delvis är det kanske just denna i grunden naturliga misströstan över den europeiska situationen som kommer till uttryck i den fredsroll som – mer eller mindre äkta – har fått så stort utrymme i de senaste årens debatt i det västliga, öppna Europa.

Försvarsåtgärder som Västeuropa anser nödvändiga för sina egna folks fred, frihet och säkerhet har givit debatten näring. Samtidigt har på alltför många håll det förhållandet kommit i bakgrunden, att den yttersta orsaken till vad som sker är att Sovjetunionen är och förblir vad Sovjetunionen är. Därför har debatten – ibland avsiktligt, men oftast oavsiktligt – blivit ensidig och kommit att bortse från de ojämlikhetens villkor som ligger i botten.

Sedan 1977 har Sovjetunionen placerat ut modernna SS 20-robotar, till övervägande delen avsedda för kärnvapenbruk mot olika delar av Västeuropa. Utplaceringen sker i hög takt. Vad det i går annonserade villkorliga stoppet av fortsatt utplacering innebär vet vi ännu inte. Men vi vet att det i dag finns mellan 280 och 290 robotar starklara på något över 30 baser – en del i de europeiska delarna av Sovjetunionen och andra långt borta i Sibirien. Västalliansens svar på den sovjetiska kärnvapenupprustningen är kryssnings-robotar och nya medeldistansrobotar, som skall börja baseras kring årsskiftet 1983-1984. Men inte ens när det programmet mot slutet av 1980-talet är genomfört kommer det antal kärnvapenstridsspetsar som väst förfogar över att nå upp till det antal SS 20-kärnladdningar som redan i dag riktas mot Västeuropa.

Öppenheten i väst står i markant kontrast mot slutenheten i öst. Detta har satt sin prägel på både debatt och fredsroll. Det är oändligt mycket lättare att protestera mot det som alla vet kommer att hända i NATO än att föra en debatt om det som vi tror oss veta har skett i Sovjetunionen. Och att föra en balanserad debatt om det som öst kan komma att göra 1983 och 1984 är och förblir omöjligt.

Arbetet för fred i Europa måste inriktas på balans och stabilitet. Obalans medför risk för instabilitet, och ifrågasatt stabilitet blir lätt en fara för freden.

Arbetet för fred i Europa måste – jag återkommer till det – vara ett arbete för öppenhet mellan nationer och stater, ett arbete för att påverka klimatet främst i de länder där styrelseskicket hindrar människorna att tänka fritt, tala fritt och att över huvud taget ge uttryck åt vad de innerst inne strävar efter. Det är en lång väg att vandra, men den enda som med säkerhet når målet: öppna gränser för utbyte av varor, människor och idéer. Avspänning i vidaste mening skall inriktas på fredens förutsättningar mera än på krigets medel –

frihet för människor, frihet i styrelseskick, demokrati i den del av Europa som står utanför den demokratiska världen. Det är i diktaturerna som krigsrisker föds. Diktaturer har inte råd med öppenhet – inte själva, och än mindre för folket.

När vissa länder redovisar sina militära anslag i detalj och andra belägger dem med djupaste sekretess, då utgör det ett hot mot arbetet för fred. Vi har i dag ingen balanserad situation som kan läggas till grund för målmedvetna fredssträvanden, när ett land som Sverige inbjuder utländska observatörer från när och fjärran att följa våra repetitionsövningar i övre Norrland, medan Sovjetunionen på det sätt som skedde förra sommaren genomför omfattande militärmanövrar i Östersjön och runt Polen utan att ens iaktta Helsingforsavtalets bestämmelser om förhandsinformation som ett led i förtroendeskapande åtgärder.

Arbetet för fred i Europa måste för vårt viktmande inriktas på att slå vakt om stabiliteten främst i norra Europa och att försöka minska riskerna för att den delen av Europa skall komma att beröras om världen eller vår världsdelen skulle riskera att dras in i ett nytt krig. Vi skall ingalunda övervärdera våra möjligheter i det hänseendet. Men vi skall ingalunda försumma att ta till vara de möjligheter som vi faktiskt kan ha.

Under 1970-talet har de nordeuropeiska och nordatlantiska områdena tilldragit sig ökat intresse från båda supermaktarnas sida. Uppbyggandet av den sovjetiska marinen med dess atomdrivna robotbåtar uppe i norr möttes av NATO med antiubåtsbarrärer mellan Storbritannien och Grönland. När den sovjetiska flottan framflyttades i Nordatlanten, förändrades i ett enda slag Norges säkerhetspolitiska läge. Behovet av ändrade former för förstärkning i kris- och krigstid blev en naturlig norsk reaktion.

Men att läget under det gångna decenniet har ändrats behöver inte och skall inte dramatiseras. Men även Sverige tilldrar sig ökad uppmärksamhet. Det ställer skärpta krav på vårt handlande i både ord och sak. Trots det förblir Norden fortfarande präglad av den relativa stabilitet som vi och övriga nordiska folk dragit nytta av och bidragit till under efterkrigstiden.

Vårt förhållande till Sovjetunionen har under den senaste tiden utsatts för påfrestningar. Ingen kan rimligen bortse ifrån den betydelse som den sovjetiska ubåten U 137 haft i det hänseendet. Dess "besök" i Karlskrona skärgård, som det hette i regeringsdeklarationen, eller dess kränkning av svenskt territorium och det militära skyddsområdet i Blekinge skärgård kom för många svenskar som en chock. För den militära sakkunskapen var det ingen överraskning att Sovjet med viss frekvens och i syften oförenliga med ett gott grannskapsförhållande brukar kränka våra territorialvatten. För stora delar av vårt folk ledde dock kränkningen till att Sovjetunionen, dess uttalanden och dess löften, kom att framstå i en ny och klart förändrad dager.

Självfallet kan emellertid detta, det allvarligaste brott mot vår suveränitet som ägt rum under efterkrigstiden, inte få leda till någon ändring i vår utrikespolitik på längre sikt. Det innebär ingen egentlig förändring i den svenska ståndpunkten i sak, men våra krav på att Östersjön måste ingå i varje

avtal om ett kärnvapenfritt Norden har fått starkt ökad tyngd. Likaså att vi aldrig kan grunda vår säkerhet på Sovjetunionens, eller för den delen Förenta staternas, i fred utsädda löften och försäkringar om hur de skall handla i en kris eller i ett krig. Den breda enighet som har förelegat mellan de demokratiska partierna i Sveriges riksdag om vår säkerhetspolitik består oförändrad.

Trots detta grundläggande långsiktiga betraktelsesätt då det rör vårt förhållande till Sovjetunionen kan självfallet våra relationer inte undgå att påverkas av ubåtskränkningen och vad som skett därefter. Sverige kunde med något större klarhet och konsekvens ha markerat sin syn på följderna av det inträffade. Det är och förblir för mig anmärkningsvärt att regeringen bara någon månad efter kränkningen ansåg sig böra vid förhandlingsbordet erbjuda Sovjetunionen eftergifter då det gällde kontinentalsockelns avgränsning i Östersjön. Tidpunkten var verkligen sållsynt illa vald. Starka svenska intressen och hänsynen till de prejudicerande konsekvenserna av en liten stats eftergifter i principiellt betydelsefulla gränsdragningsfrågor gör regeringens handlande ännu mer olämpligt. Under det decennium då förhandlingarna pågått har ingen svensk regering erbjudit sig att överge mittlinjeprincipen. När så sker, sker det någon månad efter ett grovt brott mot svensk rätt. Och detta är anmärkningsvärt.

Under de senaste månaderna har från Sovjets sida också bedrivits en polemik mot Sverige i olika former. Den kan tolkas som ett försök att svärta ner vår oberoende politik. Den kan kanske uppfattas som något slags "straff" för den behandling vi gav deras ubåt eller som ett försök att påverka avgörande svenska säkerhetspolitiska ställningstaganden, kanske innehållit i och behandlingen av den försvarspolitiska proposition som nu ligger på riksdagens bord.

Denna senare tolkning får ett visst stöd av den artikel av en sovjetisk talesman som publicerades i Dagens Nyheter i fredags. Artikeln är unik i sin öppna kritik mot den svenska säkerhetspolitiken. Den förordar en neddragning av det svenska försvaret och att Sverige skall förlita sig på bl. a. de sovjetiska garantier som skulle ingå i ett avtal om en kärnvapenfri zon i Norden. I förbifarten avvisas indirekt de svenska kraven på att göra Östersjön kärnvapenfritt.

En artikel som denna – efter ubåtskränkningen och före det försvarspolitiska beslut som riksdagen skall fatta senare i år – kan inte förbigås. Och att den uppenbarligen ingår i ett vidare mönster gör inte saken mindre anmärkningsvärd.

Då och då har Sovjet markerat missnöje med den rådande situationen i Norden och föreslagit åtgärder i syfte att påverka denna i en för Sovjetunionen mera tilltalande riktning. När nu även vår svenska säkerhetspolitik flätas in i väven, ger det oss anledning att med kraft markera den betydelse som alla våra demokratiska partier fäster vid vår alliansfrihet, vårt starka försvar och vårt vaktisäende om stabiliteten i det säkerhetspolitiska mönstret här uppe i Norden. Dagarna i oktober och november nere på den blåsiga Gåsöfjärden borde ha lärt åtminstone några representanter för

Enligt mitt sätt att uppfatta det diplomatiska och politiska språkbruket är detta ett mycket kraftfullt stöd för det mexikanska förhandlingsinitiativet.

Och jag vill använda ordet "välkomnar" även när det gäller president Bresnjevs uttalande i går om att man inte tänker installera flera medeldistansrobotar i västra Sovjetunionen. Jag välkomnar det, eftersom varje ytring till förmån för avbruten upprustning är positiv, även om det rör sig om halmstrån så små, att man knappt kan uppfatta dem. Vad det här kan betyda är svårt att veta. Sovjetunionen har redan installerat 300 av sina s. k. SS 20-robotar. Det är tre stridsdödsrobotar i varje robot. Detta innebär att 900 kärnstridsdödsrobotar är riktade mot det europeiska området.

Det finns anledning att tro att det sovjetiska SS 20-programmet med dessa 300 robotar i praktiken redan är genomfört, och det är mot den bakgrunden man skall bedöma den sovjetiska regeringens erbjudande att frysa situationen vid detta. Man bör också komma ihåg att NATO:s beslut att installera kryssningsrobotar och Pershingrobotar ju har tillkommit för att möta Sovjetunionens SS 20-program. Vad Bresnjev nu erbjuder, om jag har fattat saken rätt, är ett slags moratorium som innebär att man från sovjetisk sida vill behålla den överlägsenhet som man redan har skaffat sig.

Det är också att notera att den sovjetiske presidenten ingenting säger om vad man kan göra i andra delar av Sovjetunionen. Han säger heller ingenting om system av typ SS 21, SS 22 och SS 23, vilka är uppställda i Östeuropa och kan nå Västeuropa.

Till sist, herr talman, vill jag påminna om att den svenska ståndpunkten vad gäller de här upprustningsåtgärderna är att varken SS 20-programmet eller de medeldistansrobotar som NATO planerar att införa, för den händelse man inte kan nå en förhandlingsuppgörelse med Sovjetunionen, behövs. Så mitt välkomnande av Bresnjevs uttalande i går är försett med väldigt många reservationer och omges av mycket stor försiktighet, och jag utgår från att detta också gäller Olof Palmes välkomnande.

Anf. 5 OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Måhända är det så att man inte borde ha anledning att bry sig om vad Gösta Bohman säger. Men han säger ändock då och då att han företräder alla partier. Dessutom har han ju nyligen suttit i en regering. Och han representerar ändå det största borgerliga partiet, som eftersträvar att komma i en regering ihop med de andra. Då får man ju ta vad han säger litet på allvar.

Det jag reagerar mot är den totala ensidigheten i synen på välden och människors villkor som herr Bohman representerar. Han höll ett tal som var ett korståg mot kommunismen, mot Sovjetunionen och mot stora delar av freds rörelsen. En del var beaktansvärt. Men det var totalt ensidigt – ungefär som när Hilding Hågberg brukade gå an i gamla riksdagshuset förr i världen, då ett och annat av det han sade var riktigt men ensidigheten ju var total. Detta är allvarligt för vår trovärdighet – framför allt som demokrater.

Här säger Gösta Bohman att han tyvärr inte har möjlighet att tala om annat än vårt närområde, Europa, och demokratins villkor. Men det är ju i Europa

Sovjetunionen hur enigt vårt folk står kring dessa värden och att det faktiskt förhåller sig så, att kränkningar och pekfringar av det slag vi nu fått åtskilliga exempel på ännu mer förstärker vår övertygelse i dessa hänseenden.

Det har, herr talman, känts naturligt att börja detta anförande med att påminna om de konflikt- och oroshärdar på olika håll i världen som upptar så mycket av vår dagliga debatt om internationella problem. De påverkar självfallet det internationella klimat som vi är beroende av. De flesta av dessa problemområden ges en utförlig behandling i regeringens utrikesdeklaration. Och jag har ingen anledning att avvika från dess bedömningar i stort och den kritik som deklARATIONEN redovisar mot internationella företeselser som är helt oförenliga med vår svenska grundsyn.

Men det har känts särskilt viktigt för mig att uppehålla mig vid frågor som direkt berör vår egen begränsade del av världen, nämligen det Europa som vi alltid har varit och alltid kommer att vara en del av, Norden och Nordeuropa med dess speciella säkerhetsproblem, och sist men inte minst vid de påtagliga problemen för svensk utrikespolitik som grannskapet till den sovjetiska supermakten stundtals förorsakar. Det är ju, trots allt, i de här frågorna som svensk utrikespolitik har sin allra viktigaste uppgift.

Anf. 4 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag lyssnade med intresse till det som Gösta Bohman hade att säga. Såvitt jag förstår instämde han i huvudsak i regeringens utrikespolitik men ville betona att det är vad som händer i vårt närområde som har betydelse för vår säkerhet.

Det är klart att vad som händer i vårt närområde har stor betydelse för vår säkerhet – jag betonade också det i mitt anförande. Men jag tror att man får vara försiktig, så att man inte föresätter sig att vår säkerhet skulle vara mindre beroende av vad som händer längre bort i världen. I själva verket är det ju styrkan i de konflikter det handlar om som avgör världens säkerhet. Framför allt är det styrkan i stormakternas inblandning i de konflikterna som är betydelsefull för världens säkerhet totalt sett, och då spelar det dess värde numera ingen roll var dessa konflikter uppstår. Var det än må vara – i El Salvador, i Mellanöstern, i Afghanistan – kan det komma att spela samma roll som händelser i vår omedelbara omvärld.

Olof Palme hade ingenting annat att säga om utrikesdeklarationen än att han beklagade att den svenska regeringen inte tydligare gav sitt stöd åt den mexikanske presidentens initiativ till förmån för förhandlingar i El Salvador. Jag borde ha stött förslaget, sade Olof Palme. Jag visste inte att Olof Palme var så känslig för det diplomatiska språkets olika nyanser. Jag sade så här:

"Den svenska regeringen välkomnar det initiativ som Mexicos president nyligen tagit till medling mellan parterna. De samtal som just nu pågår mellan Mexicos och USA:s utrikesministrar är den första strimman av ljus på mycket länge över det centralamerikanska mörkret. Det är detta slags initiativ som världen nu behöver."

som den turkiska demokratin har krossats, som de turkiska fackliga ledarna har torterats och satts i fångelse, som människor interneras osv. Icke ett ord från herr Bohman!

Hela världen diskuterar nu människors lidanden i El Salvador och det fruktansvärda som där häller på att ske. Inte ett ord från herr Bohman!

Alla Gösta Bohmans vackra ord om demokratin och människors självbestämmanderätt klingar så falskt i mina öron, när han icke vågar tillämpa dem på länder som ligger så att säga inom västmakternas eller västblockets inflyelsefär. Hade det varit så här en enda gång, hade jag möjligen kunnat låta det passera, men så har det varit i 15 år.

Den svenska högern har en benägenhet att använda stora ord om människors frihet och om förtryck av människor och av demokratin, när förtrycket sker i kommunistens länder. Jag kan då ofta instämma i de fördomanden som ni ger uttryck för. Men när människor försmäktar i högerdiktaturens fångelser, då håller den svenska högern tyst. När människor torteras och plågas för sin övertygelse skall i alla de militärdiktaturer som det finns så många av i det som stundom kallas den fria världen, då säger den svenska högern aldrig någonting.

Jag upplever detta allt starkare som något av nästan en fåaktig underdånighet inför förtrycket, när det kommer från höger, eller i varje fall som en djupt överslättande attityd, som för en demokrat icke är tillåten. Därför upplever jag icke den svenska högern som fullt pålitlig och trofast i hävdandet av demokratin och de mänskliga rättigheterna på det internationella planet. Jag tycker att det är viktigt att markera mot denna ensidighet. Vi skall kunna vara stolta över att stå upp till försvar för demokratiens värden varhelst de må bli kränkta.

Anf. 6 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill beröra två frågor i den här repliken. Jag börjar med Ola Ullstens anförande. Jag hade väntat mig något klarare besked om den svenska regeringens inställning när det gäller händelserna i Centralamerika. Jag anser att utrikesministern inte gav några klara besked i den frågan. Om den mexikanske presidentens fredsplan säger han bara: "Den svenska regeringen välkomnar det initiativ som Mexicos president nyligen tagit till medling mellan parterna."

Det är ett rätt urvattnat, för att inte säga innehållslöst, uttalande. Det kunde t. o. m. ha varit gjort av president Reagan eller hans utrikesminister, som egentligen motsätter sig hela planen. Det här sättet att uttala sig kan naturligtvis bero på att den svenska regeringen intar samma hållning som USA, vilket jag dock inte tror. Eller också kan det bero på den passivitet och den onödiga försiktighet som präglar regeringens utrikespolitik f. n. när den kommer i beröring med USA.

I dag dör tusentals människor i El Salvador på grund av militärens grymhet. Lejda legoknektar gör råder i i Nicaragua i avsikt att skada landet, USA utmanar och hotar människorna i Centralamerika, försöker skrämra dem till lydnad och passivitet. Det är därför jag vill ställa frågan till

utrikesministern: Behövs det inte starka internationella reaktioner och protester mot detta för att få ett slut på grymheterna?

Jag tycker att utrikesministerns försiktighet är märklig, därför att den svarar illa mot det svenska folkets avsky inför de övergrepp som sker i Centralamerika i dag. Jag är övertygad om att svenska folket känner lika stark avsky inför president Reagans politik som det amerikanska folket gör. Därför menar jag att den svenska utrikesministern borde sjunga ut, öppet stödja försöken att få ett slut på terrorism och åstadkomma en fredlig lösning på konflikterna.

När man sedan hörde Gösta Bohman – som snubblade förbi Centralamerika på en rad och i övrigt ägnade sitt anförande åt ett angrepp på de socialistiska länderna och socialismen över huvud taget – trodde man sig förflyttad till det kalla krigets femtiotal.

När vi i dag diskuterar stormaktsmotsättningarna, det skärpta och försämrade förhållandet mellan öst och väst, mellan de två stormakterna, bör vi beakta att det är något som bekymrar en hel värld. Det bekymrar människor i alla länder. Det sysselsätter alla förnuftiga och sansade människors tankar i dag, och man söker sig på olika vägar ut ur de skärpta motsättningarna, söker vägar för att åstadkomma en politisk och militär avspänning.

Vad erbjuder då den nyligen avsuttna moderatledaren i den här debatten? Ingenting, ingenting användbart. Han utprepar egentligen bara mekaniskt Reagans äventyrliga världssyn och slår in på dennes farliga utrikespolitiska kurs. Han erbjuder inga konstruktiva lösningar på problemen, han har inga förslag till hur man skall minska spänningarna och säkra världsfreden.

Skulle man låta Gösta Bohmans syn få vägleda svensk politik, så vore det en olycka. Det skulle ju inte minska utan skärpa de internationella spänningarna. Det skulle inte främja nedrustningen, eftersom han kraftigt vill höja de svenska militärutgifterna.

Gösta Bohman snubblade förbi Centralamerika på någon rad i sitt anförande. Han hade ingenting att säga om de övergrepp och folkmord som förekommer i El Salvador eller om den amerikanska inblandningen i Nicaragua – i kriget mot folkmakten där. Det säger det mesta om moderaternas världssyn.

När det gällde Polen för några månader sedan uppstod spontant en stark solidaritet med det polska folket, och ett omfattande hjälpprogram kunde inledas. Men det finns samtidigt politiska krafter som framför allt ser händelserna i Polen som en politisk möjlighet och som inte drar sig för att utnyttja tragedin för egna politiska syften. Dit hör Gösta Bohmans högerparti. Att det är så framgår ju inte minst av det selektiva samvete som man uppvisar – och har uppvisat här i dag.

Om högerens hyckleri varit förbluffande när det gäller Polen och Turkiet – om det sistnämnda landet har man ingenting sagt – så vet jag inte vilket ord som är tillräckligt starkt för att beskriva högerens hållning när det gäller de brutala övergreppen och folkmorden i Centralamerika.

Får jag bara avsluta med att ställa en fråga. Röda korset har avslutat sin

särskilda insamling för Polen. Man skall övergå till att bedriva insamlingar och sända hjälp till Centralamerika. Kan vi i det sammanhanget, Gösta Bohman, räkna med moderaternas stöd i detta arbete? Kommer ni att över huvud taget uttala ert stöd i den frågan?

Anf. 7 GÖSTA BOHMAN (m) replik:

Herr talman! Kommunistedarens angrepp och kritik mot mig betraktar jag som ett beröm. Forsått att kritisera mig, herr Werner! Det är bara bra. Det kommer herr Werner att framstå i rätt dager.

Till utrikesminister Ola Ullsten vill jag säga att jag inte tror att det föreligger några delade meningar mellan oss två då det gäller att bedöma sambandet mellan de globala spänningarna och spänningarna här uppe i Norden. Jag påvisade ju särskilt att det var de internationella spänningarna som i hög grad hade skärpt motsättningarna mellan de två supermakterna, och jag försökte analysera vad det får för konsekvenser för oss.

Men vad som är värdefullt att belysa är att när spänningarna ökar ute i världen, så blir det ännu mera angeläget än någonsin tidigare för oss att försöka upprätthålla stabilitet i vårt närområde. Spänningarna ute i världen skall inte få tillåtas leda till ett spänningstillstånd här uppe också – i den mån vi över huvud taget kan påverka detta. Det var mot den bakgrunden som jag tyckte att jag särskilt borde koncentrera mig på vad som sker i vår egen närhet.

Jag delar också den mera balanserade syn som Ola Ullsten har – i förhållande till Olof Palme – på Bresjnevs löfte i går. Det är inte så svårt att ställa ut löften om man redan har fullföljt den planmässiga uppbyggnad av SS 20-robotbaser som man anser sig behöva. Har man nått det mål som man har verkat för och anser att "nu har vi tillräckligt", så måste det ju vara ett intresse att försöka hindra motparten från att bygga upp ett försvar däremot. Ingen kan påstå att det råder balans i dag. Och om balansförhållanden är värdefulla för freden, så måste det också ligga i vårt intresse att sådan balans åstadkoms. Men Bresjnevs löfte innebär ingen balans. Även om NATO skulle fullfölja sina strävanden, så kommer NATO mot slutet av 1980-talet att ha ett mindre antal kärnvapenstridsspetsar än vad Sovjet har redan i dag. Jag tycker att man skall ta hänsyn till detta när man försöker bedöma Bresjnevs uttalande. Jag vill gärna också se något positivt i det, men man skall ha bakgrunden fullt klar för sig.

Sedan känner vi ju igen Olof Palmes dialektik från tidigare debatter om Vietnam och förhållandena ute i världen. Vill Olof Palme verkligen stå här och bestrida att Sovjetsystemets ideologi och Sovjetsystemets famntag över de tidigare fria staterna i Östeuropa utgör ett av de allvarligaste hoten för europeisk fred och kanske också för fred på jorden – att det inte finns någonting som utgör ett mera latent hot för oss i Europa än just det förhållandet att den stora Sovjetmakten, med sin ideologi och med sin militära styrka, håller dessa länder i sitt grepp?

Vad var det i mitt inlägg som Olof Palme inte höll med om? Vill Olof Palme vara snäll och tala om vad som var fel i min analys av den hotbild som jag

skildrade? Mina bedömningar av vad som händer i världen, av våldet och förtrycket, är självfallet generella. Våld, förtryck, terror, hot och tortyr är desamma var det än förekommer. Min indignation och mitt avståndstagande blir inte starkare för att jag räknar upp alla de länder där sådant förekommer. Det trodde jag att en man som Olof Palme hade fullt klart för sig.

Olof Palme sade själv, om jag inte minns fel, ingenting i sitt anförande om just det sovjetiska ideologiska systemets och det sovjetiska herraväldets betydelse för freden. Olof Palme tog upp olika konkreta problem men sade ingenting om existensen av detta det mest latent hotet mot världsfreden – det sovjetiska systemets på tvång och militär styrka vilande herravälde över Östeuropa.

Vi minns väl alla här i kammaren Olof Palmes ursäkrande attityd en gång i tiden då det gällde de kubanska fånglägren. Och en del av oss minns hur Olof Palme förklarade att prästerna i Iran byggde upp demokratin med minutlös noggrannhet. Det var förhastad omdömeslöshet kan jag tänka mig – jag tror inte att det var uttryck för en ideologisk grundsyn. Men även om Olof Palme gör sig skyldig till sådana förloppningar skulle det aldrig falla mig in att ifrågasätta Olof Palme som demokrat.

Jag tycker att Olof Palme skall hålla sig för god för att dra ned debatten på den nivån. Olof Palme har fullt klart för sig att när det gäller synen på demokratin, på mänskliga fri- och rättigheter, på en human människosyn står vi på samma grund. Det borde Olof Palme ha klart för sig även om jag inte räknar upp alla länder där sådant trampas under fötterna. Annars vore det skräp med Olof Palmes uppfattnings- och omdömesförmåga.

Anf. 8 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är litet tröttsamt att föra debatterna med Lars Werner och hans partikamrater om att Sverige inte tar tillräckligt tydlig ståndpunkt i olika internationella konflikter. Det spelar nästan ingen roll vad den svenska regeringen säger – alltid är det något adjektiv som fattas för att kommunisterna skall bli nöjda. Och i grunden kommer det naturligtvis alltid att finnas den spänningen, eftersom vi företräder helt olika ideologisk syn på tingens ordning både i Sverige och ute i världen. Skillnaden är densamma som mellan en demokratisk uppfattning och en icke-demokratisk uppfattning.

Men nu tog Lars Werner upp en mer konkret fråga – den svenska regeringens stöd för det medlingsförsök som nu görs av Mexico. Dess utrikesminister har redan haft ett par samtal med sin amerikanske kollega, och jag hoppas att det blir fler samtal mellan dem. I mitt inlägg innan Lars Werner gick upp i talarstolen sade jag att regeringens utrikesdeklaration innebar ett entydigt stöd för detta medlingsförsök. Då tycker jag att det är onödigt att ta upp kammarens tid med att fråga om regeringen stöder detta medlingsförsök. Om Lars Werner gör det en gång till tänker jag inte svara.

Det är bra att de demokratiska partierna i riksdagen kan enas om utrikespolitiken. Samtidigt är det klart att det finns skillnader i grundsynen, värderingarna och betoningarna. Även om jag kan instämma i mycket av det

som Gösta Bohman sade, är det väl alldeles uppenbart att Gösta Bohmans anförande inte hade dugt som utrikesdeklaration.

Apropå vad Gösta Bohman sade skulle jag vilja fråga: På vilket sätt menar Gösta Bohman att Sverige ytterligare skulle ha markerat sitt avståndstagande från den sovjetiska kränkningen av svenskt territorialvatten och rent av svenskt skyddsområde, när ubåt 137 gick på grund i Karlskrona skärgård?

Jag utnyttjade ordet "besök" i skärgården. Sedan tillade jag strax efter att det handlade om en allvarlig kränkning. Jag hoppas att det har framgått för både kammarens ledamöter och andra att regeringen betraktar ubåtsincidenten i höstas såsom en allvarlig kränkning av svenskt territorium, den allvarligaste någonsin i fredstid.

Får jag sedan, herr talman, ta upp en annan fråga som också Gösta Bohman berörde och som diskuteras ganska mycket just nu, nämligen förhandlingarna om gränslinjen i Östersjön. Vissa debatter har en tendens att gå alldeles på sned, därför att människor som berörs av saken får helt felaktig information om vad det gäller. När sådana missuppfattningar uppstår hos människor som inte har anledning att sysselsätta sig med saken professionellt i ena eller andra meningen utan i regel är hänvisade till vad olika debattörer säger, kan dessa missuppfattningar vara ursäktliga. Men när människor som har skyldighet att sätta sig in i vad det gäller försöker utnyttja dessa missförstånd för politiska syften, är det inte ursäktligt.

Debatten om gränsdragningen i Östersjön är ett exempel på just detta. Det har sagts att regeringen är beredd att sälja ut svenskt fiskevatten och våra möjligheter att borra efter olja i den omstridda delen av Östersjön och att regeringen är beredd att göra det lättare för ryssar och andra att segla ända in till den gotländska kusten med sina krigsfartyg, ubåtar och annat. Ingenting av detta, herr talman, är riktigt. Ingenting av detta bär ens ett spår av sanning. När allt detta uttalas, sker det i regel i medvetenhet om att det är felaktigt.

Vi diskuterar inte territorialgränsen, som är en gräns för främmande krigsfartyg. Vi diskuterar inte ett område, som i dag är tillgängligt för svensk oljeletning eller annan prospektering av resurserna på havsbotten. Vi diskuterar i dag inte något fiskevatten som är svenskt. Vad vi sedan 13 år håller på med är att övertaga de sovjetiska myndigheterna om att den linje som skall vara gräns mellan de båda ländernas kontinentalsocklar och därmed också för fiskevattnen skall vara mittlinjen mellan Gotland och den baltiska kusten och inte, som ryssarna menar, en linje mellan det svenska fastlandet och den baltiska kusten.

Det område som vi nu diskuterar är i dag varken svenskt eller sovjetiskt utan s. k. vit zon. Nu menar tydligen en del av debattörerna – och moderaterna sällar sig till dem – att ryssarna, om vi bara sitter ned och väntar, kommer att inse att de har fel och ge hela detta område till Sverige. Detta har visserligen aldrig någonsin hänt tidigare, när ryssarna har förhandlat med något annat land om ett omstritt vatten. Men nu skulle det alltså inträffa, om

vi satte oss ned och väntade. Låt mig säga att denna tanke är lika ljusblå som ibland himlen över det omstridda havsområdet.

Det är mycket möjligt att vi kommer att sitta där 13 gånger 13 år till utan att nå några resultat. Vad vi nu erbjuder ryssarna är smärre korrigeringar av den linje som Sverige anser vara den riktiga. Vi för med andra ord precis samma slags förhandlingar som sedan lång tid tillbaka förs t. ex. mellan Sovjet och Norge och där den norska ståndpunkten är precis densamma som Sveriges.

Lyckas vi i de här förhandlingarna, kommer det att innebära att ett område som är många gånger större än Gotland blir svenskt fiskevatten och fritt för svensk oljeletning. Lyckas vi inte, vilket vi naturligtvis inte gör om vi inte ens försöker, blir det som det är i dag, vilket är till nackdel för alla de intressen som moderater och andra säger sig tala för.

Anf. 9 OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Först om den sovjetiske presidentens utspel. Det är utmärkt om Sovjetunionen slutar att placera ut raketer, precis som, vilket jag sade, president Reagans nollutspel var utmärkt. Naturligtvis innebär inte detta att man har funnit en slutiösning, men jag är positiv till hela den här typen av utspel, därför att de kan vara inledningen till en gynnsam process.

Jag behöver inte särskilja vad jag tycker bra eller illa om i herr Bohmans anförande. Jag hänvisar till mitt i de styckena – det är bättre.

Herr Bohman försökte ta fram några förgräpliga uttalanden av mig. Jag har aldrig försvarat några fångläger på Cuba. När det gäller Iran sade jag, när jag var där första gången, under Banisadris tid, att man i Iran har byggt upp sina demokratiska *institutioner* med pedantisk noggrannhet. Varenda seriös observatör delar uppfattningen att det är precis så det är. Sedan är det en annan sak vartill man har använt dessa institutioner eller låtit bli att använda dem.

Förfälskningen av vad jag sade sprids av en liten fascistorganisation här i Sverige, och det är synd att herr Bohman skall ta intryck av den. Eller kanske han tog intryck av en av mågastumpens många lappar – jag vet inte. I vilket fall som helst var det fel.

Nej, det grundläggande kommer inte herr Bohman ifrån, och det är konsekvent för moderaternas uppfattning sedan många många år tillbaka. Man säger visserligen: Vi är naturligtvis mot våld och förtryck överallt i världen. Men sedan är det slut.

Moderaterna finns icke med t. ex. – det har jag aldrig hört av Gösta Bohman – när det gäller att fördöma diktaturen i Turkiet.

Jag minns väl när demokratin krossades i Chile, vilken oerhörd brist på engagemang som moderaterna visade.

När hörde vi moderaterna stå upp till försvar för befrielseförelserna i världen?

När såg vi moderaterna ta initiativ till solidaritetsaktioner för de demokratiska krafterna?

När vi här i riksdagen har samlat oss till gemensamma protester över

Utrikesdebatt

partigränserna mot förtryck och stormaktsaggression, brukar moderaterna vara det enda parti som står utanför. Där vill inte moderaterna samordna sig, men i den berömda konservativa internationalen med herr Strauss och Mrs Thatcher, där är man beredd att vara med.

Nej, jag vill upprepa detta: Det är en konsekvent erfarenhet, år ut och år in, att när människor förtrycks i högerdiktaturer, när de torteras och plågas, då iaktar moderaterna och den svenska högeren en märklig tystnad. Man är mot in abstracto, men aldrig när det verkliga gäller. Det innebär ju att man inte har den rätta trofastheten när det gäller värdet av enskilda människors rättigheter mot förtryck, och det innebär också att man minskar trovärdigheten i neutralitetspolitiken. Visserligen talar man ut, men det är bara emot händelser inom det ena blocket. När samma typ av händelser inträffar inom det andra stormaktsblocket visar man denna överslättande underdånighet, och det är till skada för svensk demokrati.

Det talas om stabilitet i världen och vårt försvar. Vi har stått för svenskt försvar för att värna vår neutralitet, och vi har betalat för det. Det blir mera bekymmersamt nu, när Gösta Bohman har ett huvudansvar för att de svenska statsfinanserna och den svenska ekonomin har förstörts. Var tredje kula vi köper nu är en lånad kula. Var tredje kapten är en kapten på kredit. När det svenska generalitetet marscherar fram med tränser och galoner är det dess värre lånta fjädrar – Bohmans lånta fjädrar. Det är också ett ansvar som ni har för att undergräva trovärdigheten och stabiliteten i värdet om vår svenska neutralitet och vårt svenska oberoende.

Anf. 10 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Utrikesministern tycker att det är tröttsamt att föra debatter med vpk när det gäller nedrustningsfrågor och fredsfrågor, för vpk blir aldrig nöjt. Det kan möjligtvis bero på att vi har högre ambitioner än vad regeringen har. Uppenbarligen är det så, men det beror i så fall inte på oss utan på er.

Visst är debatten om fred och nedrustning tröttsam, Ola Ullsten, men den måste ändå föras. Och fred betraktar inte vi som en fråga som vare sig vårt parti, folkpartiet eller något annat parti har eller skall ha monopol på. Det är en fråga som berör alla.

Får jag ta upp en fråga till. Även om det blir tröttsamt, vill jag säga att jag hade väntat mig något besked om regeringens synpunkter inför FN:s nedrustningskonferens. Det bjöds vi inte på i dag. Jag skall inte förneka att Ola Ullsten är för nedrustning – något annat vore ju alldeles absurt –, men det räcker inte att bara tala om nedrustning, för på det sättet försvinner inte ett enda kärnvapen på jorden.

FN:s nedrustningssession är det kanske mest representativa nedrustningsmöte som kommer att hållas på många år. Representanter från jordens alla hörn kommer att träffas, från öst och väst, från nord och syd. Detta viktiga tillfälle, menar vi, måste användas på ett klokt sätt för att främja avspänning och nedrustning, eftersom det är vad världen behöver. Det är därför, Ola Ullsten, jag hade väntat några konkreta förslag från regeringen och

Utrikesdebatt

utrikesministern som den svenska delegationen borde ta upp vid sessionen. Hade inte dagens utrikesdebatt varit ett utmärkt tillfälle att presentera dem?

Sedan ytterligare några ord till Gösta Bohman. Vad var det jag sade: Jo, jag sade att händelserna i Polen skakade om människorna i Sverige. Det uppstod här en stark solidaritet med det polska folket. Men jag sade också att det fanns politiska krafter i det här landet, representerade av Gösta Bohmans samlingsparti, som försökte utnyttja dessa händelser för egna politiska syften.

Och vad var det jag menade? Jo, Gösta Bohman, att samtidigt med militärens maktövertagande i Polen pågick i en annan del av Europa ännu värre övergrepp mot de arbetande och mot de människor som vågade protestera. I Turkiet har fackliga och politiska ledare arresterats. De fackliga organisationerna där är förbjudna. Fackliga ledare döms till döden. Deras brott? De har försvarat demokratin. Varför har de borgerliga partierna, och framför allt Gösta Bohmans parti, så svårt att säga någonting om detta och protestera mot detta? Vad har ni för slags samvete, som fungerar när det gäller Polen men som inte fungerar när det gäller Turkiet? Övergreppen i Polen har ni fördömt och protesterat mot, men samma, och ännu värre, övergrepp i Turkiet får passera utan kommentarer. Ni säger att ni i ord stöder de polska arbetarnas kamp för demokratiska fri- och rättigheter och att ni stöder deras krav på inflytande på arbetsplatserna och över samhällsutvecklingen. Men i Sverige anklagar ni ju löntagarna för att hota demokratin när de ställer samma krav. Detta är politiskt hyckleri! Jag anser att det någon gång måste sägas rent ut.

När man hör Gösta Bohman delge oss sin syn på världsläget är det nästan så att man hukar sig i bänken och tror sig förflyttad till USA och att det är Reagan som man hör tala om utrikespolitiken. Skillnaden er emellan är i dag uppenbarligen härfin. Vi får trots allt vara glada över att det inte är Gösta Bohman som sitter i Arvfurstens palats och sköter Sveriges utrikespolitik.

Det är möjligt att detta bara är ren partitaktik och att det på kort tid är bra att ni håller på att isolera er i fråga om den svenska utrikespolitiken, men jag tror inte att det på sikt är bra för den svenska utrikespolitiken när det gäller att slå vakt om och skapa trovärdighet för den svenska alliansfriheten och neutraliteten.

Anf. 11 GÖSTA BOHMAN (m) replik:

Herr talman! Vad skall man egentligen säga om herr Werner som, när han lyssnar på den här debatten, tror sig förflyttad till en sal där han hör Reagan tala? Han bör nog vara tacksam för att han inte tror sig förflyttad till Sovjet – där skulle han inte ha haft någon möjlighet att tala fritt på det sätt som man ändå kan göra i Amerika.

Att händelserna i Polen skakade oss alla är alldeles självklart; det finns väl ingen anledning att närmare gå in på det. De skakade kommunisterna mer än några andra, därför att det som hände i Polen var en reaktion mot partier som står herr Werner nära och vilkas politik herr Werner står för här hemma i

Utrikesdebatt

Sverige. Jag kan så innerligt väl förstå att herr Werner kände sig skakad – men inte av samma skäl som vi andra svenskar skakades över händelseförloppet.

Till vår utrikesminister, som inte tyckte att mitt anförande skulle ha dugit som en utrikesdeklaration, vill jag säga: Det har jag inte heller gjort gällande. Det var inte alls fråga om det. Jag har läst Ola Ullstens utrikesdeklaration, och jag förklarade i mitt anförande att jag kunde instämma i i stort sett allt vad han sagt i den. Det var en bra deklaration. Jag skall väl inte behöva stå här i riksdagen och läsa upp hans utrikesdeklaration på nytt för att han skall bli nöjd? Jag tog i mitt anförande upp saker som inte var med där för att komplettera utrikesdeklarationen. Det är ju ett av syftena med dagens debatt.

Jag fick en fråga om vad man enligt min mening ytterligare skulle ha gjort efter kränkningen av svenskt vatten utanför Karlskrona. Jo, man skulle inte en månad efteråt ha ställt upp och förhandlat med ryssarna och i de förhandlingarna ha gjort ett viktigt ställningstagande som innebar ett brott mot principer som vi själva har hävdat och som ryssarna själva hävdat i andra sammanhang. Vi har hållit på mittlinjprincipen – och den skall vi hålla på även i fortsättningen. När en liten stat börjar kompromissa om viktiga principer, kommer kompromisserna inte att ta slut. Jag tror att Ola Ullsten själv ångrar sin åtgärd. Huruvida han nu vill medge det är kanske en annan sak.

Olof Palme kritiserade i sitt anförande mitt inlägg och min analys. Jag frågade Olof Palme: Vad var det som var fel i min analys av oroshärdarna här i Europa? Tala om det för mig, uppmanade jag honom. Han svarade att hans anförande var bättre. Det är möjligt att Olof Palme tycker att hans anförande var bättre, men det var inte något svar på min fråga. Jag menar att Olof Palme är skyldig att ge mig svar på en sådan fråga, innan han går upp i falssett på det sätt som han nyss gjorde.

Vårt avståndstagande beträffande Turkiet är precis lika klart som alla andras. Och jag tror att Inger Lindquist – som sitter i Europarådet och som där, tillsammans med socialdemokrater, har deltagit i ett beslut om Turkiet – i sitt anförande kommer att belysa problematiken i Turkiet och redovisa den syn som vi står för.

När jag lyssnar på Olof Palme, får jag en känsla av att man måste följa honom i varenda nyans, uttrycka sig på precis samma sätt som han för att bli godkänd som demokrat. Man måste fördöma allt ute i världen lika omfattande som han för att det skall bli fullt klart att man är lika fördömande som han. Det räcker inte med att generellt förklara vad man vill, utan man skall gå in i detalj på varenda punkt – annars duger det inte för Olof Palme. Sådana villkor för debatten kommer jag inte att acceptera. Och man behöver faktiskt inte skrika och höja rösten på det sätt som Olof Palme gör för att bli hörd. Det går att bli hörd, även om man är något lågmäld i sin argumentation.

Olof Palme avslutade med att dra in statsfinanserna i bilden. Vi lånar till varje kapten, varje blivande ryttmästare och varje kanonkula, tror jag att

Utrikesdebatt

han menade. Det intressanta är att Olof Palme vill låna ännu mer. Det budgetförslag som socialdemokraterna har lagt fram i sin motion leder till ökad uppläning. Om vårt uppläningsbehov skulle försvaga vår neutralitet och minska tilltron till demokratin, är Olof Palme själv den som vill skada demokratin. Hans slutsats är härresande. Håret måste resa sig på Olof Palmes huvud, eftersom han drog denna slutsats.

Så några ord om historieskrivningen när det gäller Chile. Vi sade aldrig nej till att här i riksdagen göra de uttalanden som det då var fråga om. Vad vi har opponerat oss mot är att man utanför riksdagen och utanför reguljära instanser för utrikespolitiskt handlande skulle gå ut och göra gemensamma uttalanden för alla partier. Sådana uttalanden skulle de facto komma att uppfattas som uttalanden för nationen, men skulle inte ha gått igenom den noggranna granskning – med hörande av utrikesnämnden, förslag från regeringen m. m. – som riksdagen förutsätter att utrikespolitiken skall ägnas. Det är således fråga om formerna för hur kritiken skall framföras. På den punkten har vi olika uppfattningar. Det minns vi från Vietnamdebatten. Vi har en annan syn på hur man skall framföra kritik, Olof Palme. När vi kritiserar Förrenta staterna behöver vi inte återopa koncentrationsläger för att bli hörda. Det måste tydligen Olof Palme göra.

Talmannen anmälde att Olof Palme och Lars Werner anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 12 TORSTEN BENGTON (c):

Herr talman! Utrikesdebatterna i den svenska riksdagen brukar vara lugna tillställningar. I dagens debatt har det förekommit ovanligt många repliker. Skulle det tyda på motsättningar när det gäller den svenska utrikespolitiken? Nej, jag noterar att det som här har sagts icke har gällt Sveriges inställning eller handlande i utrikespolitiska frågor. Det har mera koncentrerat sig på hur partierna har ställt sig med avseende på vissa länder. Det finns anledning att konstatera att Sveriges neutralitetslinje och vår strävan efter internationell fred och säkerhet fortfarande ligger lika fast, trots vissa repliker i dagens debatt.

Tyvärr har mänsklighetens historia kantats av krig och rustningar. Trots att folkflertalet inget hellre önskar än att få leva i fred, har krig och våld ständigt varit människans följeslagare genom århundradena. Oupphörligt möter vi rapporter om våld och förtryck, krigshot och regelrätta strider.

Ofantliga summor satsas på rustningar och krigsförberedelser. Världens samlade militärutgifter uppgår nu till drygt 500 miljarder dollar per år, en summa som motsvarar den samlade inkomsten hos den fattiga hälften av världens befolkning. Rustningarna pågår i oförminskad takt. Misstron mellan supermakterna ökar. Mänskligheten lever nu under ett hot som blir alltmer märkbart och som kan leda till att hela vår jord, hela vår civilisation kan utplånas i ett kärnvapenkrig. Kärnvapnen utgör ett direkt hot mot hela vår existens, oavsett var på jorden vi befinner oss.

Efter varje krig har ropen rests i världen: Aldrig mera krig! Ju större